

Vrijdag 16/10/1914 – ochtendeditie

De Belgische uitgewekenen.

De commissie, onder aanvoering van professor Meyers, die woensdag naar Antwerpen geweest is, om daar over de terugkeer van de Belgische uitgewekenen naar hun land te spreken, heeft, dunkt ons, uitnemend nuttig werk verricht. Het verslag van haar overleggingen brengt voor het eerst enige helderheid in de verwarde toestand, en heeft vele geruchten en oncontroleerbare praatjes naar het rijk der fabelen verwezen.

Er zijn nu enige voorname punten vast komen te staan. In de eerste plaats, dat het Duitse militair bestuur niet alleen aan de terugkeer der uitgewekenen geen groter moeilijkheid in de weg leggen wil, dan wegens militaire overwegingen misschien noodzakelijk zijn, doch zelfs de terugkeer van de bevolking wenst. De Duitse consul te Terneuzen schijnt opdracht hebben gekregen, er propaganda voor te maken. Blijkbaar, en begrijpelijk, wil de Duitse autoriteit zo spoedig mogelijk weer het geregelde maatschappelijke leven hebben hersteld. De terugkerende mannen zullen niet aan oorlogsarbeid worden gesteld, en er zal geen persoonlijke oorlogsschatting worden geëist.

Twee advocaten uit Antwerpen, de heren Le Bon en Palmans, die wij gisterenavond mochten ontmoeten, deelden ons nog nadrukkelijk mee, dat ook tegen terugkeer van de burgerwachten en jongelieden, die niet tot het leger hebben behoord (dezen zouden als krijgsgevangenen worden beschouwd) geen enkel bezwaar is. De deuren der huizen mogen worden gesloten en de lichten mogen worden gedoofd.

De door dr. Franck afgelegde verklaringen moeten, dunkt ons, in staat zijn, de aarzeling tot terugkeer van velen te overwinnen. Elkeen kan daardoor zijn oude plaats weer gaan innemen, zonder gevaar, dat hij persoonlijk direct of indirect in dienst van de vijand van zijn land tegen zijn land zou moeten behulpzaam zijn. Wie terugkeert loopt geen kans, een onpatriottische daad te verrichten.

Integendeel, dr. Franck dringt zelf, in het belang van zijn stand, op terugkeer van de bevolking aan. De Duitse bezetting gedraagt zich ordelijk, van inkwartiering is geen sprake, en er behoeven geen verstrekkingen voor het leger te worden gedaan. Voedsel is te Antwerpen in voldoende mate aanwezig, zij het ook, dat bij de volkomen stilstand van het bedrijfsleven er enkele min of meer moeilijke overgangsdagen zullen zijn door te maken. Dit laatste houdt echter geen verband hoegenaamd met de Duitse bezetting. Ook zonder haar, onder Belgisch beheer, zouden zulke dagen uit de aard der zaak moeten worden doorgemaakt. Nu, of over een week, of wanneer ook. Het is het onvermijdelijke gevolg van de komst in een onbevolkte stad. "De Belgen, besluit dan ook dokter Franck, kunnen zich niet trouwer aan hun land tonen, dan door op hun plaatsen terug te komen."

Natuurlijk. De Belgen zullen er zelf ook van overtuigd moeten zijn, dat elke dag, waarop hun huizen leeg, hun zaken onbeheerd, en het economische en bedrijfsleven stil blijft staan, een schade betekent, die nimmer meer ingehaald kan worden.

Dat dr. Franck zelf zich volkomen gerechtvaardigd acht, tot terugkeer van de bevolking aan te sporen, zal zonder twijfel bij velen de laatste aarzeling hebben weggenomen, en aan vele praatjes en geruchten de kop hebben ingedrukt. Er gingen geruchten, dat wie te Antwerpen terugkeerde, niet meer van daar weg zou kunnen gaan. Geen enkele bepaling, heeft dr. Franck verzekerd, is er gemaakt, dat de

teruggekeerden Antwerpen niet meer zouden mogen verlaten. Er was enige vrees - het schijnt, dat een Engelse vlieger stroobiljetten verspreid heeft (doch misschien is ook dit maar een gerucht) volgens welke een nieuw bombardement, doch thans van de zijde der bondgenoten, voor de deur zou staan - voor nieuwe gevaren. De gebeurtenissen op het oorlogsterrein zullen in staat zijn, deze vrees weg te nemen. Het terrein van de strijd is, lijkt ons, te zeer naar het zuiden verplaatst, dan dat voorlopig gevaar voor een onderneming tegen Antwerpen kan bestaan.

Zo komt het ons voor, dat thans het ogenblik is gekomen, waarop de Belgen hun vrijwillige, kortstondige ballingschap kunnen beëindigen. Het komt er nu slechts op aan, de terugvloeiing van de bevolking naar hun haardsteden te bevorderen en te vergemakkelijken. Dat onze regering in die geest werkzaam is, is bekend. De Duitse autoriteiten zijn tot medewerking bereid, en zullen, verwachten wij, wanneer de Duitse officieren, die hiertoe in ons land vertoeven, de omvang van de landverhuizing met de feiten hebben gezien, het hunne willen bijdragen tot enige vergemakkelijking in de toelatingsvoorwaarden, waardoor de terugkomst nog enigermate zou kunnen worden bespoedigd.

Ook particulieren kunnen nuttig werk verrichten, door aan de uitgewekenen, onder welke nog wantrouwen bestaan mocht, de stand van zaken uiteen te zetten, en hen te wijzen op de moeilijkheden, die zij zichzelf kunnen berokkenen, indien zij langer dan nodig hun tehuis aan de voorzienigheid overlaten.

Begrijpen wij alles wel, dan is tegen de terugkeer van de grote massa bewoners van andere plaatsen dan Antwerpen op het ogenblik geen enkel bezwaar, hoe gering ook. De beide bovengenoemde Antwerpse advocaten bevestigden ons dit ook. Volgens schatting bevinden zich ongeveer een anderhalf miljoen Belgen in ons vaderland. Zeker de

helft daarvan is van buiten Antwerpen afkomstig. Of voor hun vlucht naar ons land andere reden was, dan dat een algemene paniek de door de oorlog zo geteisterde bevolking had aangegrepen, laten wij in het midden. Doch dit lijkt ons zeker, dat voor langer vertoef van dezen in ons land thans hoegenaamd geen reden meer bestaat.

Konden dezen worden overtuigd, dat in hun eigen dorpen en stadjes allicht op het ogenblik een beter en gerieflijker plaats voor hen is, dan in ons land, waar, bij de reusachtige massa's die ons land binnen enkele dagen hebben overstroomd, de verzorging in menig opzicht tekort schiet, en, ondanks alle moeite tekort moet blijven schieten, dan lijkt ons reeds in enkele dagen een aanmerkelijke verlichting en verbetering van de, wat de hygiëne aangaat zeker niet ongevaarlijke toestand te kunnen worden verkregen.

Wij ontveinzen ons de moeilijkheden, welke nog te overwinnen zullen zijn, eer de her- en derwaarts door ons land verstrooide bevolking weer goed en wel in haar eigen woning verblijf en rust zal hebben gevonden, geenszins. Doch wij twijfelen niet, of bij de geest van medewerking en hulpvaardigheid, die zich onder de burgerij van ons land heeft vertoond, zullen de moeilijkheden kunnen worden overwonnen, indien wij zelf thans maar in gedachte houden, dat, zoals naar de uiteenzettingen van dr. Franck, de zaken nu staan, aan de Belgen geen betere dienst kan worden bewezen, dan door hun terugkeer te bevorderen.

Geïnterneerden.

In Gaasterland zal ook het terrein der steenfabriek van de bouwmaatschappij Gaasterland te Rijs worden ingericht voor internering van Belgische militairen. Er zullen er voorlopig 1000 worden ondergebracht.

Belgische vluchtelingen.

De onderhandelingen met het Duitse opperbestuur omtrent de teruggekeerde vluchtelingen naar Antwerpen zijn nog niet afgelopen, maar ieder ogenblik kan het antwoord worden tegemoet gezien.

De gepensioneerde generaal-majoor Kleijnhens is, zo meldt men ons, ontslagen als regeringscommissaris voor het vluchtoord te Veenhuizen, op grond, dat hij bezwaar maakte zich te gedragen naar de bevelen der regering inzake het onderbrengen van de Belgische vluchtelingen, die naar Veenhuizen werden gedirigeerd.

Antwerpen, 13 oktober 1914. (Ingezonden).

Heer hoofdopsteller,

Ik wil de eerste gelegenheid die mij geboden wordt om met Nederland te corresponderen niet laten voorbijgaan zonder uiting te geven aan de gevoelens van warme dankbaarheid van ons volk voor de roerende en onbegrensde gastvrijheid met broederlijke liefde door de Nederlandse natie en in het bijzonder door de overheid en de bewoners der grensdistricten aan onze vluchtelingen gegund. Het is een schouwspel dat ieders bewondering verwekt en waarvoor geen woorden onze dank kunnen weergeven. Latere gelegenheid zal toelaten het in meer gepaste vorm te doen. Maar ik zal u dankbaar zijn van mijn schrijven aan uw lezers mededeling te geven.

Personen en eigendommen zijn in Antwerpen veilig. Hier gedomicilieerde burgers, van regelmatige broodwinning, worden zonder formaliteiten toegelaten en kunnen gerust terugkeren.

Met hoogachting,

Uw dienstwillige Louis Franck.

Volksvertegenwoordiger, voorzitter der intercommunale commissie.

De centrale regeringscommissie tot behartiging van de belangen van vluchtelingen deelt mee, dat zij er reeds in geslaagd is, verschillende Belgische families tot elkaar te brengen. De vluchtelingen worden allen op een kaartsysteem ingeschreven, bij welke omvangrijke arbeid het secretariaat belangeloos wordt geholpen door een staf van 60 personen, onder wie vele dames en bovendien vele heren van het Haagse vrijwilligerskorps.

Nog lang niet alle vragen zijn beantwoord: deze belopen ongeveer 500 per dag, doch zodra alle gemeenten de politielijsten zullen hebben ingezonden, hoopt het secretariaat de vragen te kunnen beantwoorden. De aanvragers worden dus vriendelijk verzocht, nog enig geduld te willen oefenen.

Het secretariaat is gevestigd Lange Voorhout 45, Den Haag.

Per extra trein worden hedenvoormiddag weer 1000 vluchtelingen uit Breda naar Den Bosch overgebracht. De reis geschiedt kosteloos.

Uit Zeeland, Zundert en de Belgische Kempen komen nog steeds vluchtelingen Breda binnen.

Het Nederlandse comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers heeft uit Zeeuws Vlaanderen bericht ontvangen, dat daar en in de gemeenten over de grens groot gebrek heerst aan ondergoed voor kleine kinderen. Met toezending van luiersmanden en verder kinderondergoed zou men het comité zeer verplichten.

Het aantal te Hansweert vertoevende Belgische vluchtelingen wordt op 7000 geschat. In de haven aldaar liggen 270 schepen, aan boord

waarvan mensen zijn gehuisvest, en duizenden hebben bij particulieren een onderkomen gevonden. De beide kerken zijn gisteren ontruimd. Er begint neiging te komen om naar Antwerpen terug te keren.

Gisterenavond zijn 1500 vluchtelingen naar Zwolle en Coevorden vervoerd. Aan het station te Utrecht werden zij van eten en drinken voorzien.

Het bestuur der vereniging tehuis voor Belgische kinderen te Amsterdam heeft gisteren bericht van het gemeentebestuur van Vechel ontvangen, dat 200 Belgische kinderen, voor het tehuis bestemd, die tengevolge van het brugongeval bij Dordrecht door de spoorwegautoriteiten in de richting Boxtel werden gezonden, behouden en wel te Vechel zijn aangekomen en aldaar liefderijk in verschillende gestichten zijn opgenomen, zodat het bestuur besloten heeft, ze daar te laten.

De tram Sluis-Breskens vervoert wegens de enorme toevloed van vluchtelingen slechts vrouwen met haar bagage. Mannen moeten de afstand lopen.

Te Zundert neemt de vluchtelingenstroom nog toe, en het kost steeds de grootste moeite, allen huisvesting en voedsel te verschaffen.

Monseigneur Lauwerijs, de grootvicaris van het bisdom Mechelen, is, zo meldt De Tijd, naar Nederland uitgeweken en vertoeft thans in het bisschoppelijk paleis te Breda. Hij heeft onmiddellijk alle mogelijke maatregelen genomen, om zoveel mogelijk de vluchtelingen met geestelijke hulp bij te staan. Hij doet een oproep aan alle gevluchte geestelijken uit het bisdom, om zich met hem in verbinding te stellen.

Hij is te allen tijde bereid hen te ontvangen en met hen te beraadslagen over de nodig te treffen maatregelen.

Rotterdam. Belgische onderwijzers.

Op verzoek van enige Belgische onderwijzers, die uit Antwerpen en omstreken naar hier gevlucht zijn en thans bij particulieren te dezer steden zijn gehuisvest, hebben de afdelingen Rotterdam van de vereniging van hoofden van scholen in Nederland, van het Nederlands onderwijzersgenootschap en van de bond van Nederlandse onderwijzers gisterenavond een bijeenkomst met de uitgeweken collega's gehouden, teneinde met hen te overleggen, wat er voor hen zou kunnen worden gedaan. De vergadering werd door ruim 40 Belgische onderwijzeressen en onderwijzers bijgewoond, het merendeel uit Antwerpen afkomstig.

Na enige bespreking werd besloten, dat aan de commissie van zes leden, die uit deze afdelingsbesturen gevormd is tot steun aan de uitgeweken collega's, twee uit de vluchtelingen zouden worden toegevoegd, die de belangen van hun lotgenoten in deze commissie zullen behartigen. Deze twee leden, een onderwijzeres en een onderwijzer, werden dadelijk door de vergadering aangewezen.

De Belgische uitgewekenen kunnen voorts hun wensen en verlangens schriftelijk inzenden aan het kantoor der bondsafdeling: Goudse Wagenstraat 2b.

Geïnterneerde gewonden bij deze soldaten.

Met de garnizoenscommandant, generaal Onnen, waren gisteren namiddag dezelfde officieren van de etappediensdienst en de leden van het Rode Kruis, die enkele dagen geleden het eerste alhier aangekomen transport gewonden ontvingen, op de Oosterkade bijeengekomen tot het ontvangen van het tweede transport.

Ongeveer vijf uur meerde de stoomboot Middelburg aan de Oosterkade. Onder geleide van een gewapend detachement, onder bevel van een sergeant, kwamen met deze stoomboot 79 geïnterneerde gewonden en zieke Belgische soldaten uit Middelburg mee. De meesten waren in burgerkleding: allen droegen een diagnosekaart op de borst. De mensen zagen er vermoeid en vermagerd uit.

Van de 14 brancards en 6 draagbaren, die de Rode Kruiscolonne aan de Oosterkade opgesteld had, behoefde geen gebruik gemaakt te worden. De Belgen namen in de gereedstaande tramwagens plaats en daarmee werden zij vervoerd naar het Rode Kruiskliniek in de Raampoortstraat, waar alles tot hun ontvangst in gereedheid was gebracht. Ernstig gewond was er niet een. Een enkele had krukken nodig wegens een wonde aan de voet.

Amsterdam. Centrale commissie voor de Belgische uitgewekenen naar Amsterdam.

Gisteren namiddag heeft de burgemeester in de Raadszaal geïnstalleerd de leden van de centrale commissie voor de Belgische uitgewekenen naar Amsterdam.

De burgemeester sprak, na alle aanwezigen hartelijk welkom te hebben geheten, zijn voldoening uit over het feit, dat zovelen wel aan zijn oproep hebben willen gevolg geven. Voorts dankte hij de vertegenwoordigers der verschillende particuliere organisaties voor hetgeen zij reeds op eigen initiatief voor de uitgewekenen hebben gedaan.

Dan wees spreker erop, dat de tijdelijke vermeerdering van de Amsterdamse bevolking met een groot aantal vreemdelingen, zelfs al waren de particuliere comités erin geslaagd ze allen onder te

brengen, reeds uit een oogpunt van veiligheid en gezondheid inmenging van het gemeentebestuur zou vorderen. Maar ook de economische kwestie en die der spoedige repatriëring verlangen een oplossing.

Tot de werkzaamheden van de commissie zullen behoren:

1°. Registratie en repatriëring: het opmaken van een nauwkeurige lijst van de inrichtingen, huizen, enz., waarin vluchtelingen zijn ondergebracht met opgave van het aantal daarin verpleegde mannen, vrouwen en kinderen en van een nauwkeurige lijst van de namen: overleg met de regering en verdere autoriteiten over terugkeer der vluchtelingen.

2°. Huisvesting: zorg, dat de huisvesting behoorlijk is en dat iedere inrichting een hoofd heeft, dat verantwoordelijk is voor de goede orde en met wie regelingen van allerlei aard kunnen worden getroffen.

3°. Voeding: vooral als de vrijgevigheid der burgerij en met name van hen, die thans grote inrichtingen onderhouden, zoals de stoomvaartmaatschappij Nederland, de firma's Asscher en Van Dam, Leonard Lang, enz., begint te verminderen, en er dus ten aanzien van steeds meer vluchtelingen financiële steun voor de voeding zal worden verlangd, moet hiervoor een regeling worden getroffen.

4°. Kleding en verdere onderstand. Een regeling van de uitreiking hiervan dient getroffen te worden.

5°. Hygiëne en geneeskundige hulp; in de eerste plaats de zorg voor de hygiëne, in de inrichtingen (reinheid der inrichtingen en van de personen, afvoer van fecaliën, ontsmetting enz.) en voorts de zorg voor zieken onder de verpleegden en voor geregeld medisch toezicht.

6°. Financiën: van hetgeen reeds uit de openbare kas uitgegeven is en nog uitgegeven zal worden dient een behoorlijke administratie te worden aangelegd. Een regeling moet getroffen worden om de reeds bestede gelden van de steuncomités en uit de openbare kas, voor zover die vermengd zijn, te scheiden en gescheiden te houden.

Het adres der commissie is: Gemeentelijk Beursgebouw, ingang Oudebrugsteeg.

De naam der commissie is, naar hierboven werd aangegeven, Centrale commissie voor Belgische uitgewekenen naar Amsterdam.

's-Gravenhage. Belgische vluchtelingen.

Te oordelen naar hun uitlatingen, bestaat er onder de hier vertoevende Belgen, zowel gegoede als hulpbehoevende uitgewekenen, nog weinig geneigdheid om naar hun vaderland terug te keren. Wel denken verscheidene onder de eerstbedoelden erover, naar Amerika te gaan en daar te trachten zaken te doen of op andere wijze hun brood te verdienen.

Burgemeester en wethouders van 's-Gravenhage maakten bekend, dat er voor vluchtelingen van alle nationaliteiten gelegenheid zou worden gegeven tot kosteloze koepokinenting op morgen en zaterdag, 's namiddags van 2 u3 0 tot 4 u 00 in het centraal bureau van de gemeentelijke geneeskundige dienst, Laan 36, benevens in het gebouw der 's Gravenhaagse vereniging voor koepokinenting, aan het Rijswijkse Plein.

Aangezien gebleken is, dat in verschillende inrichtingen alhier uitgewekenen zijn opgenomen, wier aanwezigheid in die inrichtingen niet langer raadzaam wordt geacht en op wiens beweging meer toezicht wenselijk is, is in voorbereiding de inrichting van een

verblijfplaats, waar deze personen onder nauwer politietoezicht kunnen worden bijeengebracht.

Terwijl de opzending van uitgewekenen tot stilstand is gekomen, gaan particulieren nochtans voort met het in grote getale hierheen aanvoeren van Belgische vluchtelingen. Men wordt dringend verzocht, dit niet te bevorderen, in verband met de maatregelen, die aan de stations en elders genomen zijn om die toestand tegen te gaan.

Uit het klerendepot van de Haagse afdeling van het Nederlandse comité voor Belgische en andere slachtoffers, Piet Heinplein 4, zijn gisterochtend twee grote zendingen naar het zuiden van het land gegaan, op verzoek van regeringscommissarissen aldaar.

De uitdeling van kleren enz. geschiedt in de allereerste plaats op aanvraag van comités of instellingen, die vluchtelingen in verpleging hebben. Particulieren, die voor bij hen vertoevende vluchtelingen aan een en ander behoefte hebben, kunnen dit eveneens schriftelijk aanvragen, adres Piet Heinplein 4.

Behalve een aantal particuliere giften mocht het comité ook 171,08 gulden ontvangen als opbrengst van de Hullebroek-avond te 's-Gravenhage op de 11^e dezer.

De Duitsers in België.

Breda, 15 oktober. Hedenmorgen van Oostende vertrokken vluchtelingen verhalen, dat de stad thans in handen van de Duitsers is. De Engelse troepen waren bij de nadering van de Duitsers reeds gedeeltelijk weggetrokken in zuidelijke richting, gedeeltelijk per schip afgehaald. Engelse oorlogsschepen kruisen in de Noordzee ter hoogte van Oostende. De Belgische troepen ter sterkte van circa

30.000 man, moeten in de afgelopen nacht op enige mijlen afstand van Oostende in zuidwestelijke richting voorbijgetrokken zijn.

Parijs, 15 oktober. Het officiële bericht van hedenmiddag 3 u luidt:

De Duitse troepen zijn van Antwerpen op mars gegaan naar het westen en hebben gisterenavond de streek van Brugge en Tielt bereikt.

Berlijn, 15 oktober. Het grote hoofdkwartier deelt mee: bij Antwerpen zijn in het geheel vier- tot vijfduizend gevangenen gemaakt. Het is te verwachten, dat er binnenkort nog een groot aantal Belgische soldaten, die burgerkleding aangetrokken hebben, gevangen genomen zullen worden. Volgens mededeling van de consuls van Terneuzen zijn er ongeveer 20.000 Belgische en 2000 Engelse soldaten op Nederlands grondgebied gekomen, waar zij ontwapend zijn. Hun vlucht moet in de grootste haast geschied zijn, hetgeen blijkt uit de massa weggeworpen kledingstukken, vooral van de Engelse Royal Naval divisie.

De oorlogsbuit te Antwerpen gemaakt is groot. Op zijn minst 500 kanonnen, een massa munitie, zadels en dekens, zeer veel materiaal voor de gezondheidsdienst, tal van auto's, veel locomotieven en wagens, 4 miljoen kilo graan, veel meel, kolen, vlas, voor 10 miljoen mark wol, koper, zilver ter waarde van ongeveer een half miljoen mark, een gepantserde trein, verscheidene gevulde verplegingstreinen, grote hoeveelheden vee.

Belgische of Engelse schepen waren er niet meer te Antwerpen. De 34 Duitse stoomschepen en drie Duitse zeilschepen, die bij het uitbreken van de oorlog in de haven van Antwerpen lagen, waren met uitzondering van één nog aanwezig. Echter had men de machines onbruikbaar gemaakt. Slechts de Gneisenau van de

Norddeutsche Lloyd is tot zinken gebracht. De grote havensluizen zijn intact gebleven, maar zijn door met stenen bezwaarde boten niet bruikbaar. De haveninrichtingen zijn onbeschadigd.

De stad Antwerpen heeft weinig geleden. De bevolking gedraagt zich rustig en schijnt blij te zijn, dat de dagen van verschrikking voorbij zijn, vooral daar het gepeupel reeds begon te plunderen.

Het overschot van het Belgische leger heeft bij het naderen van onze troepen Gent haastig verlaten.

Breda, 15 oktober. Te Meer (vlakbij de Nederlandse grens, ten zuiden van Breda) heeft gisteren een Belgisch soldaat een Duitser neergeschoten. De Duitse bevelhebber heeft een streng onderzoek ingesteld en onder de nog in het dorp vertoevende bewoners heerste grote vrees voor represaillemaatregelen.

Te Antwerpen.

Roosendaal, 15 oktober.

Terwijl wij al heel blij waren voor ons lang uitgestelde dejeuner hier in deze confiserie nog eens een lekkere taart met koffie zonder melk te krijgen, waren een paar van de heren toch nog eens verder op verkenning uitgegaan en warempel, ze hadden er het restaurant Pschorr in volle bedrijf ontdekt! Uiterst gesoigneerde Duitse officieren zaten er te lunchen, heel rustig, en zonder de minste aanstoot te geven aan groepjes Antwerpse heren rondom de tafels. Enkele luxueuze cocottes zetten er hun pogingen om met de overwinnaars een offensief en defensief verbond te sluiten op nogal hinderlijke wijze voort. Maar stel u nu voor, een uitgestorven stad met nota bene het nijpendste watergebrek, dan schrijf ik hier voor de curiositeit de spijslijst over voor de lunch, met de inderdaad wel zeer billijke prijzen erachter:

Potage aux tomates, fr. 0,40
Consommé-pâte d'Italie, fr. 0.50
Pièce de boeuf de roti, petits pois, fr. 1,50
Carbonade à la flandre, fr. 1,25
Beefsteak pommes frites, fr. 1,50
Filet dito, fr. 1,75
Entrecôte dito, fr. 2,25
Omelette nature, fr. 0,75
Omelette jambon, fr. 1,25
Omelette champignons fr. 1,25
Beignets pommes fr. 0,75
Beignets ananas fr 0,75

In het hart van de stad kwamen nu op de late middag wel enkele mensen buiten, meestal echter Duitse officieren en wat Duitse matrozen. En reservisten organiseerden iets als een concert voor de dichte middenstatie. Dames heb ik er niet gezien, een open rijtuigje, en verder die bar snorrende militaire auto's. Het tramverkeer staat natuurlijk helemaal stil. O ja, en dan ook die griezelig uitgehongerde katten, door de mensen achtergelaten, terwijl ze wel haast allemaal hun honden, zwermen en zwermen honden, naar Nederland hebben meegenomen op de vlucht. Toch zag ik ook nog ergens een zielig schipperke ineengedoken liggen, zacht jankend op de stoep van een verlaten huis.

Wij tuften de Kunstlei over, waar een Duitse garde wacht houdt voor de Nationale Bank, die enkele scherven uit de gevel mist. Voor zeer speciale zaken is de bank weer opengesteld. Maar toen kwamen we in de straat, die wel het geweldigst heeft geleden: de van Breestraat, met aan weerskanten die zeer weelderige herenhuizen. Een ganse reeks van deze moderne paleizen is totaal uitgebrand, en tussen de kaal gegloeide muren en over de bergen puin zagen wij in de tuinen de arme bomen verschroeid of in splinters geslagen. Hier waren ook

een paar consulaten gevestigd. De vlaggen van boven de wapenschilden, Engelse bijvoorbeeld, hingen nog nat en samen geschrompeld rondom de in vreemde kronkels verwrongen balkons, die dreigden naar beneden te storten. Twee van deze huizen zijn getroffen door granaten en aanstonds in brand gevlogen. Wederom hebben de vlammen zich voortgeplant en elf dezer kapitale particuliere hotels totaal verwoest. Moeizaam voort kruipend over het puin, over de hele inventaris van een badkamer, die was neergekomen, en verder niets dan steen en gesmolten metaal, daar vond een onzer nog de scherf met een stuk koperen band van een bom. En dat ook de kelders niet altijd veiligheid geven bij zo een hedendaags bombardement, zagen wij aan een dezer ruïnes, waar de onderste gewelven waren ingestort. Op een ten dele verbrande huisdeur vond ik hier nog het naambord van de Nederlandse oogarts dr. Brandes. In deze zelfde huizen zou nog een landgenoot, de tandarts Rogmans, hebben gewoond. Op een ander bord stond "Comptoir général, fonds publics".

Tot tweemaal toe zijn twee brandweermannen onder het blussen door granaten getroffen. De brandweer werd natuurlijk zeer gehinderd door het gebrek aan leidingwater. En dit zal ook wel de reden zijn, dat de branden telkens zo een grote uitbreiding hebben genomen. Maar na voor het laatst in de Paleisstraat te zijn opgetreden, heeft ook dit korps het werk vrijdag gestaakt. Een Antwerpenaar wist, dat zij de deuren der kazernes hadden gesloten en mee waren gaan lopen. Onze zegsman zelf had later nog met jongens van de reinigingsdienst getracht bij branden hulp te bieden. Maar de vlammen lekten zo rap langs de gemeenschappelijke kroonlijsten voort, en de emmers water konden niet gauw genoeg worden aangedragen. Bovendien waren er boosdoeners, zegde hij, die werkten het redden tegen. Schoot een granaat weer zo'n complex in vuur, dan lieten ze fluks de emmers staan en waren de

vlammen voor om de inboedel tot hun buit te maken. Doch vrijdagmiddag had deze man alles samen op straat geen 50 mensen meer gezien.

Inmiddels kwam een van onze heren met wit bestoven schoenen terug uit het huis van een familielid, waar hij eens poolshoogte was gaan nemen. Ook daar had een granaat een groot gat gemaakt op de tweede verdieping, waar in bibliotheek en slaapkamer het puin lag opgehoopt. En weer tuften we voort. Aan de Nijverheidslei acht huizen uitgebrand, en heel wat met scheuren en gaten in de muren. Daar in de Tolstraat, de in Vlaamse renaissance nieuw opgetrokken woning van de ook in Nederland welbekende architect, prof. Winders. In zijn huis, "de Passer" genaamd, heeft een granaat een gat in de kelder gemokerd, en is toen teruggekaatst naar boven, waar heel wat schade is aangericht. Maar dat is alles nog weer niets vergeleken bij die ruïne aan de Zuiderlei, waar de deftige huizen van 23 tot 41 enkel nog in hun kale zijmuren staan. Het bekende hotel van de familie Duc is hier nog juist gespaard gebleven.

Maar met dit al begon langzaam aan de schemer te vallen, en om nog tijdig naar Roosendaal terug te komen, noteerde ik kort: de Vriestraat 58, groot gat in de gevel, museum onbeschadigd. In de Volsstraat een reeks kazernewoningen vernield, de voorgevels neer in hoge bergen van puin, en nu plotseling de intimiteit van de binnenkamers, van die keukens, waar nog allerhande gerei hangt, open voor wind en weer. "Doch het wonderlijkste toeval is toch", meende onze gids, dat het grote gebouw van het dagblad, waardoor wel de verbitterdste campagne tegen de Duitsers gevoerd is, dat de bureaus van de Métropole in de Kammenstraat daar nu neerliggen in niets dan vergruizelde stenen."

Doch hiermee zijn dan ook de grote verwoestingen vrij volledig opgesomd. En men bemerkt er uit, dat de berichten over een

vernieelde stad Antwerpen voortgekomen zijn uit het verwarde voorstellingsvermogen der doodangstige vluchtelingen. Wij stemden dan ook met de heer Louis Franck ten volle in: "In haar geheel is de stad gaaf, op enkele grote branden na."

Maar het wonderbaarlijkste tafereel in heel deze sinistere stad had onze gids tot het slot bewaard. Hij bracht ons naar de Schelde, waar aan de overkant de donkere avondlucht was gescheurd op het okergeel der ondergaande zon. En in deze hevig dramatische schijn lag de brede stroom, nog altijd dik overgoten van olie uit de leeg getapte tanks. Zwart tegen het licht in dreven er de enkele schepen, scheefgezakt en half gezonken, waaraan nog brokstukken van de schipbrug hingen. Deze heeft de Antwerpse bezetting, geruime tijd voor het binnenkomen van de Duitse troepen, gediend tot de vlucht in een paniek, waarvan ik mij nu toch een voorstelling kan maken.

Onze leidsman, van goede passen voorzien, is er bij geweest, toen de Duitsers hier aankwamen, alles sedert lang verlaten vonden, hun geschut aanstonds opstelden op de arduinen wal en een uur lang over de Schelde begonnen te schieten op de Belgen, die immers al in geen velden of wegen meer waren te vinden. De Koerzaal aan het Vlaams Hoofd, van Sint Anneke zeggen ze hier, is van deze beschieting het offer geworden.

Maar toen we nu weer wilden instappen om terug te keren, trof daar langs de kaai een allerwonderlijkste kleurenchaos in het licht van de zonsondergang onze aandacht. "Uniformen?" vroegen wij eerst aarzelend. "Belgische uniformen?" En zo waarachtig een paar honderd meter verder, en verscheidene meters breed was de straat ermee bedekt, met uniformpetten en -broeken, met uitrustingsstukken en distinctieven, met gespoorde rijlaarzen, sjako's, lantaarns, schoppen, ransels, wapens, schoenen bij duizenden en duizenden hoog opgestapeld. En er stond nu een lange

goederentrein voor, en werklieden waren maar bezig bagagewagen na bagagewagen er mee vol te proppen. Reeds waren er treinen met deze verrassende buit weggevoerd, en voor hoeveel lag daar nog verward door elkaar? Zodat wel zeker heel de bezetting, voor zij de schipbreuk over ging vluchten, in dolle angst alles afgegooid heeft wat de mannekens voorlopig ooit weer als militair zou kunnen doen erkennen. Toevallig hadden daar op dit tragische ogenblik twee wagons met klompen gestaan, en hadden ze die ijlings leeggehaald, om op die klompen toch maar de schijn aan te nemen van argeloze boeren. "Ach so, ja ja, das wollen Sie sich doch auch einmal ansehen", glimlachte heel even een snorrenbaard van een Duitse sergeant.

Een betrouwbaar man vertelt, dat de pastoor van een der grote Antwerpse kerken bij het binnentrekken van de vijand, als werkman verkleed, met een pijp in de mond, aan de deur is gaan staan, om niet weggevoerd te worden. Maar ook hier hebben de Duitsers dan ook, zodra zij de stad inrukten, een priester gepakt, die, met een revolver voortdurend op een zijner slapen gericht, vooruit moest om de weg door de straten te wijzen.

Voor ons vertrek gingen wij nog even informeren. We hoorden dat Emmanuel De Bom, de bekende Vlaming, ter nauwernood aan de dood is ontkomen. Gedurende het bombardement was hij als hoofdbibliothecaris met zijn personeel trouw op post in de gemeentebibliotheek geweest. De heer De Bom bevond zich met zijn echtgenote in een kamer, waar vlak boven een granaat door het dak sloeg. Als door een wonder bleven zij ongedeerd.

Toevallig ontmoette ik juist op het laatst onze dappere consul-generaal, de heer Van den Berg, die tot zijn grote verbazing kennis had genomen van de aan onze krant gezonden mededelingen te zijnen opzichte. De heer Van den Berg is immers geen ogenblik van zijn post af geweest. Hij heeft met zijn gezin een angstige nacht in de

kelder van zijn huis doorgebracht en de volgende morgen als altijd aan het consulaat weer enkele Nederlanders voortgeholpen. Maar dat zij, die inmiddels zelf over de grens waren gegaan, hem, die gebleven was, misten, had de consul-generaal toch gefrappeerd. Onze zeer geziene landgenoot en zijn gezin bevinden zich in de beste welstand.

En dan tot slot nog een grote klacht: dat de getrouwen in Antwerpen al sedert tijden hongeren naar nieuws, omdat zij geen kranten ontvangen.

Op onze terugtocht naar die prachtige bosweg over Essen zwaaide nu en dan onverwachts een Duitse post een lantaarn uit het donker en liet ons weer doorgaan. En op een plek, waar de straat bedenkelijk is kapot gereden, lagen een paar reservisten in een greppel bij een rood licht, om telkens als er een wagen overheen was gegaan het spoor weer met een schop zand te dempen.

Maar toen we eindelijk in Nispen even bij de Nederlandse douane moesten uitstappen, en we wilden hier aanstonds de propaganda onder de samengeschoolde vluchtelingen beginnen, toen antwoordden ze, of wij dan niet wisten, dat er juist over de grens 17 jonge Belgen opgepakt waren door de doodskophuzaren. Die hielden hen voor soldaten in burger en een der makkers hadden ze achtergehouden. "Nee, nee, teruggaan, dat deden ze niet zo lang de Duits daar nog zat. Hadden zij ze in Leuven, in Mechelen dan ook niet terug laten komen, en zo gauw ze er waren het branden en schieten herbegonnen. Nee, nee! De Duits, die vertrouwen we niet ..."

Roosendaal, 15 oktober. De Duitse overheid eist, naar verluidt, van de stad Antwerpen geen oorlogsschatting, maar wel overeenkomstig haar voorschriften het volkomen onderhoud van de 15.000 man sterke bezetting. De eis, dat de deuren der bewoonde huizen ook 's

nachts open blijven, is ingetrokken; wel moet er voortdurend licht branden in de gangen.

Van de Brabantse en Zeeuwse grens.

Breda, 15 oktober. Het stadje Hoogstraten is gisteren door de Duitsers bezet. Heden rukte een Duitse troepenafdeling op naar de Nederlandse grens tussen Chaam en Meerle en raakte daarbij slaags met een afdeling Belgische militairen van verschillende wapens, onder bevel van een kapitein en twee luitenants. De Belgen waren merendeels uit de Antwerpse forten van de rechteroever afkomstig en hadden, toen de vesting gevallen was, na een vergeefse poging de Schelde over te steken, de wijk genomen in de Kempen en zich onderweg van rijwielen voorzien. Later voegde zich een groepje geniesoldaten bij hen, die belast waren geweest met het vernielen van spoorwegen en bruggen en o. a. een brug tussen Leuven en Tienen hadden opgeblazen. Al dwalend in de bossen, waren zij nabij de Nederlandse grens gekomen, totdat zij in de buurt van Meerle op de Duitsers stootten. In de onmiddellijke nabijheid van de Nederlandse grenspost ontbrandde een vrij hevige schermutseling, waarna de in het nauw gebrachte Belgen de Nederlandse grens overschreden en aldaar ontwapend werden. Zij zijn, 102 in getal, te Breda geïnterneerd. Bijna allen waren voorzien van rijwielen. Ook werden een automobiel, een motorrijwiel, benevens enkele manden met postduiven te Breda binnengebracht. Later in de avond volgde een groepje van 19 soldaten, te Chaam ontwapend. De Belgen hadden in de laatste dagen veel ontberingen doorstaan. Volgens hun mededelingen hadden zij van boeren vernomen, dat nog meer geïsoleerde groepen Belgische soldaten nabij onze grenzen zwierven. Belgisch Meerle is thans door de Duitsers bezet. Vlak nabij de Nederlandse grens staan Duitse posten. Bij de komst van de Duitse soldaten vluchtten de inwoners van de dorpen in de omtrek

inderhaast over onze grenzen, zodat Breda weer overvol is van vluchtelingen.

Breda, 15 oktober. Vanmiddag kwamen weer honderden vluchtelingen uit Hoogstraten, Strijveer en Meerle, Breda binnen. De Duitse troepen waren bezig deze dorpen te bezetten en de hele bevolking vluchtte naar hier. Het doel dezer bezetting is alleen het opdrijven der rondzwervende troepen Belgische soldaten over de Nederlandse grens. Bij Grazen kwamen er 96 Nederland binnen met een kapitein en een luitenant. Zij hadden een automobiel en een motorfiets bij zich en een grote hoeveelheid dynamiet.

Ze hebben mij het volgende verteld. Ruim twee weken geleden waren zij vanuit de stelling Antwerpen in een groot aantal de Kempen ingegaan om de Duitsers daar zoveel mogelijk afbreuk te doen en hen te noodzaken een groot aantal troepen daarheen te zenden. Dat is hun uitstekend gelukt. Zijzelf met een 150-tal kameraden hadden de opdracht de spoorlijnen naar Brussel en Antwerpen zoveel mogelijk op te blazen. Verscheidene malen zijn ze daarin geslaagd. Onder meer konden zij de spoorweg van Herentals naar Antwerpen op verscheidene plaatsen onbruikbaar maken, en ook de lijn van Leuven naar Brussel bij Tienen opblazen. Het opmerkelijke van deze tocht was, dat zij steeds omringd waren door Duitse patrouilles en zij meermalen van hun stelling waren afgesneden. Toch slaagden de Duitsers er niet in hen te overmeesteren. Verscheidene malen ontstond er een gevecht tussen de Duitse uhlanen en hun troepje. Zij verloren daarbij geen enkele man en maakten zelfs nog krijgsgevangenen. Naar het schijnt zijn dit dezelfde troepen, waarvan ik de vorige week in Baarle-Nassau seinde, dat zij bij Mol de Duitsers hadden teruggeslagen. Na de val van Antwerpen was natuurlijk hun lot beslist. Ze moesten hun krijgsgevangenen de vrijheid geven. Nog vijf dagen konden zij het in de Kempen uithouden, maar vanochtend

werden ze van alle kanten aangevallen, en bleef hun niets anders over dan de Nederlandse grens te passeren.

De Duitsers hebben bij Heerlen het klooster der kapucijners bezet. De paters van het gesticht waren reeds gisteren naar Breda uitgeweken. Langs alle wegen bij de Nederlandse grens staan Duitse schildwachten.

Roosendaal, 15 oktober. Belgische voormannen hebben vandaag overal propaganda gemaakt onder de vluchtelingen aan de grens om terug te keren naar Antwerpen. Maar hun woorden zijn tot heden nog niet in staat geweest om althans bij de massa het enorme wantrouwen tegen de Duitsers te verkleinen. Dit bleek heden aan het station Roosendaal. Daar vertrokken om twaalf, om drie en om zes uur treinen, die de stad zo dicht mogelijk naderden, namelijk naar het goederenstation Merksem. Voor deze treinen werden samen verkocht 821 kaartjes derde klasse 26 tweede en vijf eerste klasse. In het geheel vertrokken dus ongeveer 350 mensen in deze richting. Maar daaronder waren verscheidene Duitse en Nederlandse handelsreizigers, afgevaardigden van verschillende firma's, kantoorpersoneel, enz. Het aantal vertrokken vluchtelingen is dus van geen belang geweest.

Op verzoek van het Duitse bestuur in België werden hier de kaartjes uitgegeven tot Essen. Daar moesten de reizigers verder doorbetalen. De Duitse kas aan het station vroeg zijn deel. De treinen bestonden geheel uit Nederlands materieel. In Essen staan twee Belgische locomotieven onder stoom waarvoor men nog een paar stel Belgische machinisten en stokers heeft gevonden. Uit Essen keerden de Nederlandse machines telkens terug naar Roosendaal.

Het Belgische grensstation wordt bediend door Duitse marinematrozen. Een zit er in het loket, een staat er met zijn tang

aan het loket om de kaartjes te knippen, twee gaan er mee op de locomotief, een zit er in de bagagewagen bij wijze van conducteur.

Op deze wijze zijn er ook een paar Belgische treinen direct uit Essen vertrokken. Daar er in Merksem niet kan worden gerangeerd, rijden de machines door naar Austruweel om vandaar over de wissels weer voor de trein te komen en die terug te trekken. Alle Nederlandse wegematerieel is ongehinderd teruggekeerd. Inmiddels worden de besprekingen tussen de militaire overheden over het grote terugtransport voortgezet. Naar ik uit Antwerpen vernam was de Duitse Kommandantur, daar heden in verband met deze kwestie minder vasthoudend aan onmogelijk gebleken eisen. Over de treinenloop van morgen is nog niets naders bekend.

Ik verneem dat kardinaal Mercier te Antwerpen de geestelijkheid oproept om terug te keren.

In de overstelpende massa vluchtelingen te Roosendaal komt geen vermindering. Het rijk en particulieren blijven in de voeding voorzien.

Vlissingen, 15 oktober. Hoewel heden een paar duizend vluchtelingen van hier naar elders zijn getransporteerd, komen weer zo onnoemelijk veel anderen hierheen, dat het onmogelijk wordt allen onderdak te bezorgen. De Belgen die uit de kustplaatsen vluchten komen allen hier aan; de toestand is hier dan ook verre van rooskleurig. Alle scholen zijn gesloten, daar ze vol zitten met vluchtelingen. Ook de kerken en pakhuizen zijn vol en duizenden zijn bij particulieren ondergebracht. Het plaatselijk comité heeft dringend behoefte aan geld, want de uitgaven zijn enorm en het comité is niet bij machte die te betalen. Een bewaarschool is ingericht als tijdelijk ziekenhuis voor gevluchten die geneeskundige hulp nodig hebben omdat de ziekenhuizen vol liggen met gewonden. Het Rode

Kruis zendt voor dit tijdelijk ziekenhuis verpleegsters en een dokter uit Den Haag, die belast worden met de geneeskundige dienst.

De mailboten vertrekken weer naar Folkestone.

Hedenmiddag om 5 uur is per provinciale boot weer een aantal geïnterneerden aangekomen.

Een bezoek aan Oostende.

Een oorlogscorrespondent in België meldt ons op 14 dezer:

Ik kom van Oostende, waar de schromelijkste verwarring heerst. Soldaten lopen in kleine groepjes rond, voor het merendeel zonder geweren. Vele officieren hebben hedennacht Oostende verlaten om zich bij het gros van het aftrekkende leger te voegen, dat gisteren naar Noord-Frankrijk gegaan is. Vele soldaten verwisselen hun uniform voor burgerkleren en zoeken een goed heenkomen. Alles vlucht. In Brugge waren eergisteren 75.000 vluchtelingen uit Gent en omstreken, die grotendeels hier gekomen zijn en de stad bezet houden, ja op de kaden en pleinen kamperen. Velen wachten sedert twee dagen aan het Gare Maritime om scheepsgelegenheid naar Engeland te krijgen, maar er vertrekken weinig boten, en zodra er een lege aankomt, is het dadelijk een geweldige bestorming, waarbij vrouwen in zwijm vallen en kinderen doodgedrukt worden.

Hetzelfde is het geval met de trams naar Nieuwpoort, die nog lopen. Honderden, ja duizenden, staan op de pleinen te wachten en in enige seconden is een nieuwe stoomtram gevuld. Ongelukkig genoeg is er geen materiaal meer, en rijden deze trams met zeer grote tussenpozen. Voor karren en rijtuigjes worden grote sommen geboden, en nu blijkt, dat de Duitsers ook weldra in Oostende zullen zijn, is elke richting voor de vluchtelingen hetzelfde. Naar Holland, naar Frankrijk of naar Engeland, als ze maar weg komen. In de

morgennevel defileren voor de chique, van de regen glimmende wandelkade van Oostende, een eindeloze rij vissersvaartuigen, alle tot zinkens toe gevuld met vluchtelingen, die langs de kust naar Frankrijk willen zien te komen. Gelukkig is het weer, al regent het voortdurend, kalm en de zee rustig, en zullen er dus wel geen ongelukken gebeuren.

De Duitsers rukken van alle kanten op, maar ondanks het ernstige van de toestand, blijven de kranten doorgaan met valse berichten.

Zo staat in "Le Nord Maritime" van deze morgen "A Anvers, 24 forts sont restés intacts entre les mains des Belges; ceux-ci-résistent et font feu de toutes leurs pièces." Verder vertellen ze dat de Duitsers bij Kwatrecht teruggeslagen zijn en hevige verliezen hebben geleden.

Bij onze rit van Brussel over Dendermonde naar Gent en Brugge passeerden we bij Kwatrecht sterke troepenafdelingen der Duitsers. Wel is de lucht daar verpest door lijken, maar ik zag slechts dode koeien en paarden, en vermoed dat de doden der Duitsers en Belgen reeds begraven zijn.

Te Kwatrecht hebben ook Franse zeesoldaten meegevochten, gesteund door enige Belgische kanonnen. Het is waar, dat de Duitsers hier verliezen geleden hebben, maar ze zijn zeker nog niet teruggeslagen, want Gent is op de ochtend van 12 oktober bezet, en de Duitse troepen liggen tot voorbij Eeklo. Zuidelijk van de weg van Gent naar Brugge, en wel bij het dorpje Ursel, werd hevig gevochten toen we er gisteren voorbij gingen, en oordelende naar het feit, dat de Belgen zich heden uit Brugge terugtrekken, zou men moeten vermoeden, dat ze bij Ursel teruggeslagen zijn.

Over de lijn Ursel, Tielt, Kortrijk wordt de optrekkende Duitsers hevige tegenstand geboden, maar niet zozeer door de Belgische

troepen, die in volslagen wanorde zijn, als door de Fransen en Engelsen. Vooral de laatsten hebben gedurende de laatste dagen vele troepen en kanonnen in België ontscheept, zowel te Oostende als te Zeebrugge, en allen zijn duidelijk naar het front getrokken; zij vechten voornamelijk bij Kortrijk. Te Oostende is er geen enkele Engelse soldaat op het ogenblik. Het deel van het Belgische leger, dat nog vechten kon wordt op 30.000 man geschat, het Engelse leger eveneens op 30.000 en de Franse hulp op 20.000. Waarom er bij zulke sterke afdelingen in het noorden bij Brugge teruggetrokken wordt is mij niet bekend. Het is mij een raadsel, waarom er zo een paniek is te Oostende, waar automobielen in panne op de straat achtergelaten worden, en men mij vanmorgen vroeg wat ik mee wou nemen, een automobiel of een motorfiets. Alles stond tot mijn beschikking. Olie en carbid, alles was maar voor het nemen.

Aan het Gare Maritime namen we nog twee dames op, die daar twee dagen en nachten op een boot naar Engeland gewacht hadden en nu in vredesnaam maar terug wilden naar hun huis in Brugge, waar wij ze brachten. Dat waren nog de verstandigen, want alle wegen zijn vol vluchtelingen, die in alle richtingen lopen.

Een groot deel van het Belgische leger is naar Frankrijk uitgeweken om uit te rusten en zich te reconstrueren, want alles liep door elkaar.

Er zijn 30.000 Belgen zo weggetrokken, maar de gewonden en een deel der voetgangers zijn per boot vervoerd.

Men schat het gevangen genomen deel op 10.000 man en in Leuven hoorden we dat twee gevangen Belgische generaals daar zondag doorgevoerd waren.

Grote Duitse troepenbewegingen tussen Brussel en Gent wijzen erop, dat hier nog heel wat gevochten zal worden en ik vertrek dus nog vandaag naar Kortrijk om er getuige van te zijn.

Wij reden mijlen ver door twee rijen Duitse soldaten, bagagewagens en kanonnen.

België's onzijdigheid.

Het Engelse gezantschap in Den Haag deelt het volgende telegram mee van het ministerie van Buitenlandse Zaken te Londen:

Het verhaal omtrent een vermeende Engels-Belgische overeenkomst van 1906, in de Duitse pers openbaar gemaakt en gegrond op stukken, welke te Brussel heten te zijn gevonden, is slechts een nieuwe editie van het verhaal, dat in verscheidene vormen is verspreid en bij verschillende gelegenheden is weersproken. Generlei overeenkomst van die aard heeft ooit bestaan, gelijk de Duitsers zeer wel weten.

Generaal Grierson is dood en kolonel (thans generaal) Barnardiston voert het bevel over de Britse strijdkrachten voor Tsingtao. In 1906 was generaal Grierson bij de generale staf aan het ministerie van oorlog en kolonel Barnardiston was militair attaché te Brussel. Met het oog op de plechtige waarborg, door Groot-Brittannië gegeven, de onzijdigheid van België te beschermen tegen schending van welke zijde ook, is het mogelijk dat enige gedachteswisseling van academische aard heeft plaats gehad, door bemiddeling van kolonel Barnardiston, tussen generaal Grierson en de Belgische militaire autoriteiten omtrent de vraag, welke steun het Engelse leger aan België zou kunnen verlenen, indien een van zijn naburen zijn onzijdigheid mocht schenden.

Het is mogelijk, dat enige nota's, op dit onderwerp betrekking hebbende, te Brussel bestaan. Het verdient opmerking, dat het genoemde jaar, namelijk 1906, het jaar was, volgend op dat waarin Duitsland, evenals in 1911, een dreigende houding had aangenomen tegenover Frankrijk met betrekking tot Marokko en met het oog op het aanwezige gevaar van een aanval op Frankrijk door België heen was het natuurlijk, dat over mogelijke gebeurlijkheden van gedachten werd gewisseld. De onmogelijkheid, dat België aandeel zou hebben gehad in enige overeenkomst van de aangegeven aard of aan enig plan tot schending der Belgische neutraliteit, wordt duidelijk aangetoond door de herhaalde verklaringen, die het reeds vele jaren geleden heeft afgelegd, dat het tot het uiterste elke schending van zijn onzijdigheid zou weerstaan, van welke zijde of in welke vorm zulke schending ook mocht geschieden. Het verdient aandacht, dat deze beschuldigingen van aanvalsplannen van de zijde van andere mogendheden door Duitsland gedaan worden, dat sinds 1906 een reusachtig netwerk van strategische spoorwegen heeft tot stand gebracht, van de Rijn naar de Belgische grens leidende door woeste, schaars bevolkte streken, en met voorbedachten rade aangelegd om de onverwachte aanval in België mogelijk te maken, welke voor twee maanden werd uitgevoerd.

Van Belgische zijde.

Het Belgische gezantschap te 's-Gravenhage deelt het volgende mede:

I. De Belgische regering heeft de eer ter kennis van de mogendheden, die de verdragen van Den Haag hebben ondertekend, de hieronder uiteengezette feiten te brengen, welke, van de zijde der Duitse militaire autoriteiten, een schending opleveren van de op 18 oktober 1907 door de keizerlijke Duitse regering ondertekende verdragen.

De commissie van onderzoek, zetelend te Antwerpen, heeft herhaalde malen geneeskundige verklaringen ontvangen, waarin werd vastgesteld, dat bij Belgische soldaten wonden verwekt zijn door kogels van het zogenoemde dumdummy type.

Kogels van dat type zijn gevonden in de Duitse linies op het slagveld van Werchter.

De verslagen der commissie hebben reeds de aandacht op die verklaringen doen vallen.

Een ernstiger feit is echter bekend geworden. De minister van oorlog heeft de commissie een pak kogels overhandigd, dat een reeks dumdummykogels bevatte, tussen gewone kogels in. Deze kogels zijn gevonden op de Hannoverse eerste luitenant von Hadeln, die de 24^e september te Ninove door onze troepen gevangen genomen werd.

De kogels zijn door de commissie ter onderzoek in handen gesteld van een deskundig wapenfabrikant te Antwerpen, die haar het volgende verslag deed toekomen:

“Het pak kogels met groen etiket, dat u mij hebt voorgelegd (20 patronen n° 403, Für die Mauser Selbstlade-Pistole, Cal. 7,65 Deutsche Waffen und Munitionfabriken Karlsruhe), behoorde volle patronen te bevatten. Het bevat echter één houder op de vijf, met uitzetbare dumdummykogels, en genomen uit speciale pakken, voorzien van gele etiketten. Deze kogels zijn bij de vervaardiging in de fabriek uitzetbaar gemaakt: het is onmogelijk ze met de hand zodanig te maken.

De Belgische regering protesteert bij de mogendheden, die de verdragen van Den Haag hebben ondertekend, met luide stem tegen het gebruik van dergelijke kogels.

II. Bij het verlaten van België heeft de regering de volgende bekendmaking doen aanplakken:

Medeburgers,

Sedert bijna twee en een halve maand nu, verdedigen de Belgische soldaten, ten koste van heldhaftige pogingen, voet voor voet de vaderlandse bodem. De vijand rekende er vast op ons leger te Antwerpen te vernietigen. Maar een aftocht, in onberispelijke orde en waardigheid volbracht, is deze hoop komen verijdelen en heeft ons het behoud verzekerd van strijdkrachten, die zonder ophouden voort zullen gaan te strijden voor de rechtvaardigste en schoonste der zaken. Van dit ogenblik af opereren deze troepen op onze zuidgrens, waar ze door de bondgenoten worden gesteund.

Dank zij deze waardevolle samenwerking, staat de overwinning van het recht vast. Intussen voegen de omstandigheden van het ogenblik een nieuwe beproeving toe aan de opofferingen, welke het Belgische volk zich reeds heeft getroost, met een moed, die slechts de uitgebreidheid van die offers evenaart. Op straffe van anders de plannen van de invaller te dienen, is het nodig, dat de Belgische regering voorlopig haar zetel overbrengt naar een plaats, waar zij, enerzijds in verbinding met ons leger, anderzijds met Frankrijk en Engeland, de nationale soevereiniteit kan blijven uitoefenen en de voortzetting daarvan kan blijven verzekeren. Daarom verlaat zij heden Oostende met een dankbare herinnering aan de ontvangst, haar door deze stad bereid. Zij zal zich voorlopig te Havre vestigen, waar de edele vriendschap van de regering der Franse republiek haar de volledige uitoefening van haar soevereine rechten zowel als van haar gezag en haar plichten aanbiedt.

Medeburgers, deze tijdelijke beproeving, waaraan onze vaderlandsliefde zich moet onderwerpen, zal, daarvan zijn wij

overtuigd, snel gewroken worden. De Belgische takken van dienst zullen blijven fungeren, geheel naarmate de plaatselijke omstandigheden dit zullen veroorloven. Koning en regering rekenen op de wijsheid van uw vaderlandsliefde. Rekent uwerzijds op onze algehele toewijding, op de waakzaamheid van ons leger en op de medewerking van de bondgenoten om het uur van de algemene bevrijding te bespoedigen. Ons geliefd vaderland, dat op zo afschuwelijke wijze verraden en behandeld is geworden door een der mogendheden, die gezworen hadden zijn onzijdigheid te waarborgen, heeft een steeds toenemende bewondering opgewekt in de hele wereld. Dankzij de eenheid, de moed en de helderziendheid van al zijn kinderen, zal het deze bewondering, die het heden ten dage versterkt, waardig blijven. Morgen zal het uit deze beproevingen groter en schoner te voorschijn treden, omdat het geleden heeft voor de rechtvaardigheid en zelfs voor de eer der beschaving.

Leve het vrije en onafhankelijke België!

(Volgen de ondertekeningen van alle Belgische ministers)

III. Alle ministers zijn naar Havre vertrokken aan boord van een stoomschip van de Belgische staat met het personeel der ministeries, de nuntius en alle leden van het diplomatieke korps, die de koning naar Antwerpen gevolgd waren.

De koning is aan het hoofd van zijn leger gebleven.

Een correspondent van de Tijd heeft een bezoek gebracht aan Leuven en vertelt er o.m. over:

In Leuven zijn onder de Duitse soldaten verschillende gevallen van tyfus voorgekomen en het is de soldaten nu verboden ongekookt water te drinken. Nieuwe gewonden worden in de hospitalen bijna

niet meer aangebracht, daar voortaan alle gewonden, zelfs uit Noord-Frankrijk, direct naar Duitsland vervoerd worden.

De toestand der bevolking in Leuven kan de laatste dagen nu juist niet rustiger genoemd worden, en verschillende personen zijn weer gevlucht. Voortdurend worden weer nieuwe gijzelaars genomen en vooral zijn dit geestelijken, waardoor de kerkelijke diensten voortdurend in de war lopen. Burgemeester Nerinx heeft nu proclamaties doen aanplakken, waarin "vrijwilligers" voor ... de gijzelaarsdienst worden opgeroepen. Alsof het kantoorwerk is staat er vermeld: "de dienst begint 's middags te ... uur en eindigt na ... dagen, te ... uur." Ik kan u echter verzekeren, dat er weinig "liefhebbers" zijn.

Ter leniging van de nood zijn van gemeentewege commissies samengesteld, die soep en brood in grote massa's uitdelen, welke van verschillende zijden, op alle mogelijke wijzen, worden aangevoerd. Heel Leuven ongeveer wordt op het ogenblik bedeed, doch het grootste aandeel in dit liefdewerk blijven nog steeds de kloosters behouden. Ook betaalt de gemeente aan de vrouwen van soldaten weer de regeringsvergoeding uit.

Beschadigde huizen te Antwerpen.

De heer Ch. M. Boon, oud-architect der de Deli maatschappij, die woensdagnacht te 's-Gravenhage uit Antwerpen teruggekeerd is, heeft in gezelschap van een Belg van dinsdagochtend 9 uur tot dinsdagmiddag 2 uur schier alle Antwerpse straten doorgefietst en op die tocht de nummers van alle huizen genoteerd, welke, voor zover hij dat kon nagaan, schade geleden hadden. Een andere Belg heeft daaraan een door hem vervaardigde staat toegevoegd. Het resultaat van beider arbeid vindt men in ons blad. Natuurlijk zal ook deze opgave nog wel niet geheel volledig zijn: een volledige staat van

alle verwoeste gebouwen kan (gelijk de Heer Boon door de Antwerpse gemeentearchitect, de heer Van Mechelen, en de particuliere secretaris van de Antwerpse burgemeester, de heer Melis, verzekerd werd) pas de volgende week verwacht worden. Doch tevens werd hem van die zijde medegedeeld dat zijn lijst reeds vrij compleet was. Natuurlijk dient men ook nog rekening te houden met de mogelijkheid, dat er bommen aan de binnenkant gevallen zijn zonder dat dit uiterlijk waarneembaar was. Maar dit ontnemt o.i. aan deze lijst geenszins haar waarde.

Lijst 1. Totaal verwoest door instorting. Lozanastraat 17, Dierckensstraat 34, Hertsdeinstraat 14, Brantstraat 1, Ferchmannplein 4, Molenstraat 60, Vredestraat 29.

Lijst 2. Totaal verwoest door brand. Stephaniestraat 47 en 49, Banderusstraat 91 en 93, Solvijnstraat 40, 42, 41, Mirvenstraat 35, 37, 39, 41, Hertdeinstraat 30, Lemnstraat 6, Ballaerstraat 79, 81, 83, Ballaerstraat 66, Anselmostraat 83, Brantstraat 14, Lozanostraat 37 en 39.

Lijst 3. (Vernielde of zwaar beschadigde huizen): Schoenmarkt: oneven nummers 11 tot 17, 25 tot 47, ("tot" betekent telkens: tot en met), Graanplaats 39, Eierenmarkt vanaf 11 opwaarts tot einde, Beddenmarkt vanaf 10 opwaarts tot einde, Lombaardevest 76,78, Kammenstraat oneven nummers 49 tot 65, Nijverheidslei 8, Begijnenvest 90 tot 94 (even nummers), Van Breestraat oneven nummers van 17 tot 37, Paleisstraat even nummers van 44 tot 50, Zuiderlei, oneven nummers van 23 tot 41, Volkstraat, oneven nummers van 1 tot 25, Geuzenstraat even nummers van 2 tot 6, Kloosterstraat even nummers van 130 tot 140, Plantijnstraat 24, 25, 26, Hertoginnestraat 46, 48, Jordaensstraat even nummers van 88 tot 94, Van Dijkstraat 84, Lange Leemstraat 4, 6, 232, 501, Leopoldslei 68 (benedenverdieping), 69 (bovenverdieping), Mechelse

Steenlichtweg 215, 217, Schulstraat even nummers 14 tot 20, Lausannestraat conservenfabriek van Evengentelli en C°, 177, 179, Van Schoonbeekstraat 8, Karel Oomsstraat 6, Leemputstraat 19, 21, 50, 57, Groote Hondstraat Jongens en Meisjesschool, Everdijkstraat 1, 3.

Lijst 4. Zwaar beschadigd: Stephaniestraat 51, Lozanostraat 19 en 90, Solvijnstraat 26 en 41, Dierchensstraat 36, Ballaerstraat 61, Boudewijnstraat 99, Brantstraat 3 en 65, Gounodstraat 29.

Lijst 5. Gedeeltelijk beschadigde huizen: Graanplaats 38, Lombaardevest 49, Hertoginnestraat 44.

Lijst 6. Inwendige schade, de mate onbekend. Justitiestraat 87, Boudewijnstraat 84 en 101, Ballaertstraat 2 en 4.

Lijst 7. Licht beschadigd: Stephaniestraat 53 en 27, Rodolphstraat 16, Dierchensstraat 9, Hertsdeinstraat 16, Boudewijnstraat 90, Nijverheidslei 10, Killiaanstraat 5, Volkstraat 8, Van Dijkstraat 81 en 86, Leopoldslei 116 en 118, Albertusstraat 30 en 32.

Von Bethmann Hollweg, de Duitse rijkskanselier, is eergisteren te Brussel aangekomen in gezelschap van de chef van het civiele kabinet van de keizer en de gezant von Treutler.

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons uit Maastricht:

Woensdag is te Tongeren in hoger beroep behandeld het geding tegen de burgemeesters en secretarissen der gemeenten Vroenhoven, Zichen Zussen Bolder, Valmeer, Millen, Groot Spouwen en Klein Spouwen, inzake het oproepen der lichtingen 1914. Weer werden de beklagden vrijgesproken. Maar nog steeds weigert de majoor Sterzel uit Tongeren de vrijgesprokenen in vrijheid te stellen. Hij beweert ze te willen houden tot het einde van de oorlog.

Men meldt ons:

Te Maaseik zijn gisteren weer een 50-tal Duitsers gekomen. Vermoed wordt, dat ze bezig zijn geheel westelijk en oostelijk België van eventueel daar achtergebleven Belgische militairen te zuiveren en het land onder Duits bestuur te stellen; de tramlijnen, waarvan de wagens en locomotieven door hen zijn in orde gebracht, worden ook thans door hen geëxploiteerd. Op alle plaatsen in het kanton Maaseik hebben de bewoners aanzegging gekregen, binnen een bepaalde tijd hun fietsen en motorrijwielen in te leveren.

Van Franse zijde.

Het Franse gezantschap te 's-Gravenhage deelt ons mee:

In de streek van Gent hebben in de nacht van de 12^e en 13^e enige gevechten plaats gehad. De 13^e is een Duitse legerafdeling deze stad binnen gerukt, terwijl de Engels-Franse troepen leper bezetten.

De Duitsers in Frankrijk.

De Duitsers zijn tot bij Kortrijk teruggedreven, waar ze zich verschansen. Het schijnt dat zij op dit deel van het oorlogsterrein zullen pogen de lijn Blankenberge-Brugge-Kortrijk te houden. Het kan nu nauwelijks meer worden betwijfeld, of zij zijn voornemens geweest snel op Calais aan te rukken. Dat had dan tegelijk met de

actie tegen Antwerpen moeten zijn volbracht; het had een tweede slag moeten zijn, aan het prestige van Engeland toegebracht. De Duitse vlag had gepland moeten worden, zo dicht mogelijk bij de Britse kust; maar de poging der Duitsers eindigde met een ordeloze terugtocht van hun troepen. De Duitsers waren bij hun poging verrast door een beschieting op de rechterflank uit verschansingen, die ze niet hadden opgemerkt. De uitwerking van het vuur was hevig en de Duitsers verloren veel doden en gekwetsten. Ze trokken in enige wanorde terug.

Het voordeel, door de troepen der verbondenen behaald, werd de volgende dagen voortgezet; en het resultaat van het vechten in deze streek is geweest, dat de op dit gedeelte van het gevechtsterrein staande Duitsers op Belgisch gebied zijn teruggeworpen. De Duitsers waren ongetwijfeld verrast. Gedurende hun terugtocht verrichtte de Franse strijdmacht verscheidene schitterende kleine wapenfeiten. Het geschut van beide partijen werd verrassend goed bediend.

Vrijdag 16/10/1914 – avondeditie

Hulde aan Zeeuws Vlaanderen en een verzoek om steun.

Professor Kohnstamm verzoekt ons het volgende op te nemen.

Zoeven terug uit Hulst, waarheen ik dinsdag met enige proviandauto's en een vijftiental vrijwilligers van de Leidse vrijwillige landstorm vertrokken was, voel ik mij genoopt een woord van hulde te brengen aan het voortreffelijk werk, dat ik daar gezien heb, en een woord van opwekking te richten tot allen, die dat werk kunnen steunen. Want wij "Hollanders" hebben een schuld der dankbaarheid jegens de bevolking van Zeeuws Vlaanderen voor de wijze, waarop

zij de naam van Nederland in deze moeilijke dagen heeft hoog gehouden.

Wij Amsterdammers menen reeds zeer veel gedaan te hebben door 25.000 vluchtelingen te hebben opgenomen. En ik breng gaarne lof aan de mannen en vrouwen, die daartoe hebben meegewerkt. Maar wat zouden wij gedaan hebben als de 3 miljoen vluchtelingen in onze stad waren aangekomen? En in dit cijfer of hoger zou men toch naar juiste verhouding moeten uitdrukken, wat ginds is geschied. De gemeente Hontenisse telt omtrent 5000 inwoners. Gisteren, nadat in de laatste dagen reeds een 15.000 vluchtelingen weer vertrokken waren, waren er naar schatting nog 20.000 over. Alleen in één schuur, onder toezicht van mevrouw Collot d'Escury werden gisteren 2000 mensen gevoed. In het dorp Kloosterzande werden 3000 mensen gevoed. Op elke boerderij in de omtrek waren al naar de grootte 50, 100 tot 250 mensen en meer ondergebracht. Het stadje Hulst telt 8300 inwoners. Naar ruwe schatting zorgde men er voor 30.000 mensen. In Clinge en Sint Janssteen was de toevloed zo mogelijk nog erger.

Om de orde in zulke mensenmassa's te handhaven, te waken over de distributies enz., stonden de burgemeester van Hontenisse slechts een zevental marechaussees en enkele miliciens met verlof ter beschikking. Gelukkig is daarin thans belangrijke verbetering gekomen door de Leidse vrijwilligers, die te zijnen dienst zijn gesteld.

De approviandering in dit van het verkeer bijna geheel afgesloten deel van ons land, te meer afgesloten nu wegens het doven van de lichten op de Schelde de veerdiensten sterk zijn ingekrompen, biedt moeilijkheden, waarvan men zich hier nauwelijks een voorstelling maakt. Zo was er overvloed van tarwe bij de boeren, en dezen wilden gaarne afstaan en zelf bakken. Toch was er nijpend broodgebrek, want er was geen gist en bij de tegenwoordige

communicatiemiddelen duurt nieuwe aanvoer vier dagen of langer. Snel bedervende waren, zoals melk kunnen niet aangevoerd worden. De talloze kinderen, soms zelfs de zuigelingen en kraamvrouwen, blijven ervan verstoken. Met auto's valt hier nauwelijks iets uit te richten. Van onze auto's, waaronder een grote vrachtauto van de gemeente Amsterdam, bereikte dan ook geen enkele, en slechts een deel van de inhoud het gestelde eindpunt Hulst. Het enige werkelijk bruikbare transportmiddel voor deze streek zijn vrachtboten, direct van Rotterdam. Maar zulke boten waren niet beschikbaar.

Nieuwe moeilijkheden bracht nog de internering van omstreeks 30.000 Belgische soldaten en de behandeling der gewonden. In een minimum van tijd werd op het gemeentehuis te Kloosterzande een noodhospitaal voor 57 gewonde Belgen ingericht. Nadat deze thans op een enkele te zwaar gewonde na naar de interneringskampen zijn opgezonden, wordt dit hospitaal ingericht voor de kraamvrouwen en de gelukkig nog zeer weinig talrijke zieken. Ook in het hospitaal te Hulst heeft men de handen vol werk. De beschikbare medici onder de Leidse studenten assisteren thans op beide plaatsen.

Gelukkig toonde het comité te Hulst, dat zijn vertakkingen in alle plaatsen van het district heeft, met zijn volijverige secretarissen Poppe en Vogelvanger zich ten volle voor zijn overzware taak berekend. Het hoofdcomité te Amsterdam is in dit comité vertegenwoordigd door zijn gedelegeerd lid baron Collot d'Escury, de reeds genoemde burgemeester van Hontenisse, tevens lid van het provinciaal comité voor Zeeland. En ondanks alle moeilijkheden kunnen wij zeggen, dat elk der vluchtelingen een, zij het ook schamel, onderdak heeft gevonden en dat er nog niemand honger heeft geleden.

Maar lang kon en kan het zo niet meer duren. Een deel der vluchtelingen zal naar andere minder bezette plaatsen moeten

overgebracht worden, enkele gevaarlijke elementen moeten onder toezicht gesteld, de aanvoer van levensmiddelen moet met kracht ter hand genomen. Het Steuncomité te Hulst in zijn vergadering van woensdag, die door het kamerlid de heer Duymaer van Twist en mij werd bijgewoond, achtte het dringend nodig de hele steunbeweging, ook die van regeringswege voor het gehele district in één hand te concentreren. Het was toen te Hulst natuurlijk nog niet bekend, wat hedenavond de bladen berichten, dat de heer Snoeck Henkemans door de regeringscommissaris meer speciaal met de zorg voor Zeeland was belast. Het comité wendde zich dus telegrafisch tot de regeringscommissaris, de minister van binnenlandse zaken en de commissaris der koningin in Zeeland met het verzoek de heer Collot d'Escury als subcommissaris voor het oostelijk deel van Zeeuws Vlaanderen aan te wijzen. Bedriegen onze inlichtingen ons niet, dan zal op dit verzoek gunstig beschikt worden, en zal de heer Collot d'Escury in samenwerking met de heer Snoeck Henkemans speciaal met de zorg voor dit district worden belast. De hele zaak ligt dan in de beste handen. Zeeuws Vlaanderen zal een gedeelte van zijn vluchtelingen kunnen afvoeren. Naar wij hopen, zal een groot deel der vluchtelingen spoedig naar hun haardsteden kunnen terugkeren. Reeds begint de terugstroom. Toch durven nog tienduizenden niet de terugweg in te slaan. Aan deze ongelukkigen zal men gastvrijheid moeten blijven verlenen. De approviandering van hen en van de bevolking zal met kracht worden ter hand genomen. Reeds kwamen heden twee grote boten met tienduizenden broden, rijst, bonen en spek aan.

Desniettemin blijft er voor het particulier initiatief nog veel te doen. En ik zegde reeds, dat wij een ereschuld hebben aan Zeeuws Vlaanderen. Ik was in de gelegenheid tal van vluchtelingen te spreken, daaronder uit de eerste Belgische regeringskringen. Algemeen was de bewondering en de dankbaarheid voor wat hier ten

behoefte van honderdduizenden ongelukkigen was verricht. Deze hulp van Nederland zal niet licht vergeten worden: ze zal de houding van Nederland niet alleen in België, maar ook in Frankrijk en Engeland voor de meesten in een geheel nieuw licht doen verschijnen.

Maar de bevolking van Zeeuws Vlaanderen heeft daartoe meer gedaan, dan waartoe zij in staat was. Zij is thans uitgeput. Men ontlaste haar thans van een deel van haar taak, en stelde geld, levensmiddelen, kleding of persoonlijke hulp beschikbaar. Met het oog op de moeilijkheid der communicatie en de dagelijks veranderende toestand handele echter niemand op eigen gezag. Behalve voor geldzendingen, die natuurlijk altijd welkom zijn, wende men zich voor alle andere aanbiedingen van hulp telegrafisch of telefonisch tot de heer Collot d'Escury.

Mogen die geldzendingen en aanbiedingen talrijk zijn, opdat Nederland benoorden de Westerschelde spoedig een deel van zijn ereschuld aan Zeeuws Vlaanderen zou afbetalen.

Belgische vluchtelingen.

Het overleg van onze regering met het Duitse opperbestuur omtrent de terugkeer der Belgische vluchtelingen, heeft tot een gunstig resultaat geleid. De terugkeer is toegestaan van de vluchtelingen, niet alleen naar Antwerpen en de naaste omgeving, maar naar heel België.

Een proclamatie, gelijk aanvankelijk in het voornemen der regering lag, zal hieromtrent niet worden uitgevaardigd, maar de burgemeesters zullen worden uitgenodigd zo spoedig mogelijk opgave te doen van de personen, die naar België wensden terug te

keren, opdat dezen weer van regeringswege daarheen zullen kunnen worden vervoerd.

Alleen dienstplichtige mannen zijn van deze gunstige maatregel uitgezonderd, aangezien de Duitse regering heeft medegedeeld, dat dezen bij hun terugkeer naar België krijgsgevangen zouden worden gemaakt.

Voorts vernemen wij, dat de minister van binnenlandse zaken reeds thans heeft toegestaan dat de vluchtelingen, die in de negen aken voor Dordrecht verblijf houden, terstond naar Antwerpen teruggaan. Ook heeft de commissaris der koningin in Zeeland machtiging verleend om reeds morgen en overmorgen enige duizenden vluchtelingen terug te zenden.

In de Middelburgsche Courant lezen wij:

Ondergetekenden, leden van het Belgische steuncomité, geven aan hun Antwerpse medeburgers de raad zo haast mogelijk naar Antwerpen terug te reizen, desnoods zonder hun familie, en wel in eerste rang de stadsbeambten, diegenen die tot publieke diensten behoren, de bakkers, vleeshouwers, kruideniers enz. en andere stielmannen.

J. Royers, volksvertegenwoordiger en gemeenteraadslid.

K. R. Meerbergen, provinciaal raadslid.

E. Breuceleers-Donche, lid van het landverhuizercomité.

P. de Mey, redacteur van het Handelsblad van Antwerpen.

E. van Heurck, bureeloverste van de Antwerp Water Works.

P. Peeters, nijveraar te Duffel.

V. Collumbien, handelaar te Brussel.

In verband met ons bericht van gisterenavond betreffende de negen schepen met vluchtelingen, die voor Dordrecht liggen, verzocht de

commissie mede te delen, dat ze wel degelijk, alvorens die schepen te laten komen, voeling met de regering heeft gehouden. Toen echter de schepen in Dordrecht aankwamen, wist men niet waar de vluchtelingen te laten. Daarom werden zij op verzoek van de regering aan boord van de schepen gelaten, die uit de aard der zaak slechts op transport, niet op verblijf der vluchtelingen waren ingericht. Als gevolg daarvan was de toestand verre van rooskleurig. Als voedsel werd, toen de meegebrachte voorraad op was, van Dordrecht uit slechts tarwebrood en water verstrekt, wat natuurlijk niet voldoende was, vooral voor de vele vrouwen en kleine kinderen. De commissie werd daarom door de gelden uit het fonds van de N.R.C. in staat gesteld ook ander voedsel en melk te verstrekken, terwijl buitendien nog een paar schepen beschikbaar werden gesteld om de 4 à 5000 vluchtelingen meer ruimte te kunnen geven. De regering wenst, dat de vluchtelingen aan boord blijven, in de hoop dat zij naar Antwerpen getransporteerd kunnen worden.

Thans worden, behalve de reeds naar het zuiden gezonden tenten, ook de barakken, welke daarheen waren gezonden, met het oog op de mogelijkheid van het uitbreken van besmettelijke ziekten, gebruikt tot het onderbrengen van zieken en zwakken.

De centrale gezondheidsraad heeft maatregelen genomen, om te voorzien in nieuwe barakken, voor eventuele epidemies.

Verzekerd wordt, dat niet één vluchteling uit Zeeuws Vlaanderen meer naar elders zal worden vervoerd. De bedoeling is ze gaandeweg terug te sturen.

De Arnhemsche Courant schrijft, dat vandaag te Arnhem het onderwijs voor de kleine Belgjes beneden de zeven jaar begint. Maandag voor de ouderen. Belgische paters uit het Missiehuis en de

in Arnhem thans aanwezige Belgische onderwijzers zullen er zich mee belasten.

Geïnterneerden.

Gisteren namiddag zijn 200 geïnterneerden te Vlissingen aangekomen met 23 gewonden. In Aardenburg zijn 80 man achtergelaten voor de verzorging van 80 paarden.

Gisterenavond zijn te Dordrecht per schip weer ongeveer 100 geïnterneerde Belgische paarden en soldaten aangekomen. Hedenmorgen is de boot met lading naar Vreeswijk vertrokken.

De politie te Utrecht heeft weer twee Belgische soldaten aangehouden, die bij de internering hadden weten te ontsnappen.

De Belgische bankbiljetten te Maastricht uitgegeven met de beeltenis van Leopold I worden door de Belgische regering niet erkend en zijn dus vals.

Rotterdam. Belgische vluchtelingen.

Aan het station Delftse Poort komen met elke trein nog groepjes vluchtelingen aan, de meesten afkomstig uit Gent en Oostende. Het zijn bijna zonder uitzondering niet onbemiddelde uitgewekenen, die trachten tegen betaling logies alhier te verkrijgen.

In de loop van de namiddag zouden ongeveer 500 vluchtelingen naar Gouda vertrekken. Dezen hadden enige dagen in Circus of Sint Jozefsgezellenvereniging doorgebracht of waren gehuisvest geweest bij particulieren, die hen niet langer logies konden of wilden geven.

In de vestibule van het station Delftse Poort heeft de vrijwillige politie thans een bureau ingericht, om aangekomen vluchtelingen inlichtingen te kunnen verstrekken.

De voeding van de aankomende uitgewekenen is van de wachtkamer 3^e klasse, waar het de laatste week dag en nacht overdruk was, verplaatst naar de foyer van het Circus. Het station krijgt dus langzamerhand weer zijn gewone aanzien.

Met de ochtendtreinen naar het zuiden zijn hedenmorgen een aantal vluchtelingen weer vertrokken. Er komt enige gang in de terugtocht naar Antwerpen.

Van de ruim 4000 aangevraagde formulieren tot inschrijving van de uitgewekenen, die zich in onze stad bevinden, zijn er thans goed 3000 weer bij de politie ingeleverd. Gisteravond zijn in het Salon Doele 120 gemeenteambtenaren ijverig werkzaam geweest om al die honderden namen te sorteren en in te schrijven.

's-Gravenhage. Belgische vluchtelingen.

De gemeentelijke geneeskundige dienst onder leiding van dr. van den Hoorn heeft in vereniging met de 's-Gravenhaagse Vereniging voor koepokinenting, gisteren en vandaag de in grote gebouwen ondergebrachte Belgische vluchtelingen ingeënt.

Voor de vluchtelingen, die een onderdak hebben gevonden bij particulieren enz., bestaat vandaag en morgen eveneens gelegenheid om zich te doen inenten en wel in het gebouw n° 36 aan de Laan van de gemeentelijke geneeskundige dienst en in het gebouw aan het Zieke-Rijswijkse plein van de Koepokinenting-vereniging.

De Duitsers in België.

Berlijn, 16 oktober. Uit het grote hoofdkwartier:

Brugge is de 14^e, Oostende de 15^e dezer door onze troepen bezet.

Maastricht, 16 oktober. Het overblijvende gedeelte van het Belgisch leger uit Antwerpen, dat zich uit de omgeving van Oostende naar de richting Duinkerken terugtrekt, wordt in zijn volmaakt gedesorganiseerde afmars tussen Diksmuide en Roeselare beschermd door Franse marinetroepen en enige cavalerie, die daar versterkingen opwierpen. Heden, donderdagmiddag 2 uur, werd deze stelling aangevallen door belangrijke Duitse strijdkrachten van alle wapenen.

Indien, wat ik waarschijnlijk acht, deze erin zouden slagen de Franse bezetting terug te dringen, zullen de Duitse troepen spoedig voor Duinkerken verschijnen, dat door de bondgenoten is versterkt.

De Belgische bevolking vlucht overhaast in de richting Duinkerken en Boulogne en vermeedert de wanorde op de straatwegen. Daar de grote verbindingsweg Brugge-Oostende-Nieuwpoort zich in Duitse handen bevindt, zijn in de omgeving Duinkerken-Boulogne binnenkort ernstige gevechten te verwachten.

Breda, 16 oktober. Twee industriëlen, die naar Antwerpen zijn geweest, verhalen, dat zij op de heenreis, die zij per rijwiel deden, te Merksem bij Antwerpen vier uren op het afstempelen van hun pas moesten wachten. Er waren slechts zeer weinig terugkerenden.

Sterke drank mag in het door de Duitsers bezette gebied niet meer worden verstrekt. Slechts bier en limonade.

Aan de herstelling van de Antwerpse forten werd met koortsachtige ijver gewerkt en de toegang tot de forten is streng verboden. In Antwerpen zelf is het nog ongewoon stil: slechts zeer enkele zaken zijn open. Na 7 uur Duitse tijd (8 uur Belgische tijd) moet alles dicht en mag niemand zich meer op straat vertonen. Licht behoeft 's nachts niet voor de vensters te worden gebrand. In de straten worden 's

nachts elektrisch en gaslicht ontstoken en heden zou de tram weer aan het rijden gaan.

Te Breda zijn verscheidene Belgische ex burgerwachten uit Vlaanderen aangekomen. Ze delen mee, dat vele duizenden van hen te Brugge door de Belgische overheid ontwapend werden. Ze hadden opdracht zich naar Oostende te begeven, alwaar aan ieder 250 frank zou worden uitbetaald, doch zij konden Oostende niet meer bereiken en verstrooiden zich bij de nadering der Duitsers in alle richtingen.

Van de Zeeuwse grens.

Terneuzen, 16 oktober. Naar aanleiding van een mij gedane vraag stelde ik een onderzoek in en er bleek, dat mijn bericht omtrent de uitvaardiging van een proclamatie te Zelzate betreffende aanmelding van Belgische vluchtelingen van 18 tot 45-jarige leeftijd, onjuist was en op een misverstand berustte. Nochtans kwam mijn informatie van officiële zijde. Verwarring met de Antwerpse proclamatie is blijkbaar in het spel. Uit mededelingen van het consulaat alhier blijkt, dat men wel enige controle wenst uit te oefenen op degenen, die naar Antwerpen terugkeren en om die reden is daarvoor voorlopig alleen gelegenheid langs Roosendaal, niet langs het Land van Waas. Overigens spreekt het vanzelf, dat niet alle jongemannen vrij kunnen terugkeren, dat wil zeggen, dat degenen "die tot het Belgische leger behoren", uitgezonderd de burgerwachten, ook al zijn zij niet in uniform, als krijgsgevangenen zullen worden beschouwd.

Te Zelzate is het stil. Er was gisteren nog een afdeling landweer, die blijkens uitlatingen der Duitsers morgen zal worden vervangen door landstorm. Velen maakten een wandeling naar de grens om eens naar de Duitse soldaten te gaan kijken. Het verkeer naar en van België had ongemoed plaats. Ik zag verschillende vluchtelingen, die, zij het in de aanvang ook schoorvoetend, de grens van hun land weer

overschreden. De posten aan de grens onderhielden zich met een aantal van hen en deden verschillende mededelingen over de toestand in België.

Een hier uit Gent aangekomen Nederlander deelde mee, dat met toestemming van de Duitse autoriteiten van het stadhuis te Gent de Belgische vlag weer is gehesen. Alles is er rustig.

Van de Brabantse grens.

Roosendaal, 16 oktober. Ik verneem, dat de staf van de derde divisie bezig is het terugvoeren van de vluchtelingen in overleg met de Duitse autoriteiten zo goed mogelijk te regelen. In verband hiermee had een stafkapitein gisteren aan het station Roosendaal een bespreking met enkele vertegenwoordigers van het mindere personeel van de Belgische staatsspoor, dat in grote getallen in bagagewagens kampeert: machinisten, stokers, seinwachters, conducteurs, enz. Zij stelden de voorwaarden, waarop ze bereid waren de dienst in de richting Antwerpen te hervatten. Met de lijst van deze voorwaarden is de stafkapitein naar Antwerpen gegaan. Hij heeft daar gesproken met de heer Franck en met de Duitse kommandantur. De eisen zijn volkomen ingewilligd.

In een nadere vergadering, hedenmiddag met het personeel aan het station Roosendaal gehouden, werd de volgende brief van Louis Franck voorgelezen.

“Aan ambtenaren, beambten en werklieden van de Belgische staatsspoor. Mijne heren. In het grote belang van een spoedige terugkeer van onze gevluchte landgenoten uit Holland acht ik mij verplicht een dringend beroep te doen op uw hulp. De maatregelen, met dit doel te nemen voor de treinenloop tussen de Hollandse grens en Antwerpen, hebben in geen enkel opzicht een militair karakter. Zij

dienen alleen om het lijden van de burgerlijke bevolking te verlichten. Vaderlandsliefde moet u ertoe drijven om er aan mee te werken. Dat zal niemand u verwijten en ik dek u volkomen tegen alle kritiek die tot u gericht zou zijn. Gij zult zijn in dienst van de stad Antwerpen, die uw lonen zal uitkeren. De militaire Duitse autoriteiten waarborgen: 1° dat gij na de terugkeer van de vluchtelingen vrij zult zijn de dienst der stad en het land te verlaten, als gij dat wenst; 2° dat gij gedurende de dienst een volkomen veiligheid voor uzelf en voor uw goederen en uw gezin zult genieten; 3° dat het Belgisch materieel, locomotieven, wagens enz. gebruikt voor het vervoer der vluchtelingen en tot dat doel van Holland aangevoerd, vrij terug zal keren, zonder te worden opgehouden of in beslag genomen. Ik reken erop, dat mijn verzoek verhoord zal worden en dat ook gij mij zult helpen in de zeer moeilijke taak, waarin mijn gevoelens van oprechte vaderlandsliefde mij ertoe dwingen te waken over de belangen van de burgerlijke bevolking.” (Ondertekend L. Franck.)

De Duitse kommandantur heeft een Duitse vertaling van deze brief laten voorleggen en daaronder geschreven: “Einverstanden.” (Kaiserliche Marine-Kommandantur, getekend Freiherr von Bodenhausen.)

De leden van de hier aanwezige Belgische spoorwegdirectie nemen geen enkele verantwoordelijkheid op zich. De eerste onderchef van het Antwerpse centraal station, de heer Dirickx, is hierheen gekomen, om aan de oproep kracht bij te zetten.

In het belang van de terugtocht der vluchtelingen hebben de Duitse grenswachten in opdracht de mensen zoveel mogelijk ongehinderd te laten passeren. Alleen soldaten, die gediend hebben, worden aangehouden en in geval van twijfel worden de registers in Antwerpen geraadpleegd.

Roosendaal, 16 oktober. Hedenmorgen is hier een ware monstermeeting van vluchtelingen gehouden op het stationsplein. Duizenden en duizenden verdrongen zich in de open lucht. De spreker, de heer Le Clercq, stadsadvocaat van Antwerpen, met gejuich ontvangen, zegde, dat hij kwam als stadsgenoot. In de eerste plaats, aldus vervolgde de spreker, is het onze plicht de tolk van uw en mijn gevoelens te zijn tegenover hare Majesteit de koningin, Z.K.H. de prins der Nederlanden, de Nederlandse regering en de Nederlandse bevolking, om hun diepe dank te brengen namens de Belgische bevolking voor de gulle gastvrijheid, die zij hier geniet. (Donderend hoerageroep.)

De spreker zegde voort, dat hij recht uit Antwerpen kwam, en daar gedurende verscheidene dagen geweest was als lid bij de internationale commissie, die tal van moeilijkheden heeft te regelen. Verschillende vluchtelingen kennen mij als hun stadsgenoot, zo gaat hij voort. Men weet, dat ik niet in staat ben hen te bedriegen; vooral niet onder deze droevige omstandigheden. Twijfel dus niet aan mijn rechtzinnigheid. Ik heb persoonlijk de besprekingen bijgewoond, ook in gezelschap van onze uitnemende consul hier ter stede, de heer Laane, die al wat ik zeg zal willen bevestigen. Antwerpen is uiterst kalm. De Duitse soldaten gedragen zich ordelijk. Ieder die in Antwerpen is zal u dat zeggen. Zij zijn beleefd. Als zij inwoners ontmoeten, groeten zij het eerst met een kort "Abend", "Morgen". In de herbergen spreken zij met de mensen in volle goedertierenheid. Het zal u zonderling klinken uit mijn mond, van mij waarin zoveel vaderlandsliefde leeft. Gij zult begrijpen, dat de Duitsers mij niet sympathiek zijn, nadat ons arm volk zoveel heeft geleden, maar laat ons betere tijden afwachten om in de geschiedenis te zeggen, wat wij over de Duitsers te denken hebben. Er is in Antwerpen voor u niet het minste gevaar. Wanneer de toestanden blijven, zoals zij nu zijn, dan zijt ge er in volle veiligheid. (Uitroepen: Ha! Ha!)

Neen, vervolgde spreker, ik weet natuurlijk ook niet wat er kan geschieden. Maar het gemeentebestuur van Antwerpen heeft een overeenkomst gesloten met het Duitse gouvernement, een contract, dat bekend is aan de Nederlandse regering. De proclamatie zou niet zijn afgekondigd, wanneer de Duitsers niet van zins waren, hun handtekening te eren, vooral ook tegenover de regering van het neutrale Nederland. (Stemmen: Wij vertrouwen de Duitsers nooit.)

De spreker vervolgde, dat ieder vrij was om te gaan. Wilt gij er heen, doe het dan, wilt ge niet, blijf dan hier, maar ik ga terug en ik stel mijn leven borg, dat gij er ook ongedeerd zult blijven. Ik zeg op het oogenblik in volle ernst: keer naar Antwerpen terug. Op dit oogenblik zal er u niets overkomen. (Stemmen: op dit oogenblik!!)

Men vraagt mij, vervolgt de heer Le Clercq, of het eten schaars is. Dat is niet het geval. Uw eigen lieden, die thans Antwerpen beheren, staan er borg voor. Ik kan niet genoeg lof aan hen brengen, aan burgemeester de Vos, aan Louis Franck, aan schepenen, raadsleden, notabelen, die allen op hun post zijn gebleven. Er bestaat geen vrees, dat het voedsel schaars zal worden. Er wordt ook geen oorlogsschatting geëist van de stad. De gemeente zal aan het bezettingsleger moeten leveren al wat er nodig is. Particulieren worden hiervoor niet aangesproken; dat is een groot voordeel. De stad zelf heeft het volledige beheer van de eetwaren in handen. De rest wordt aan de bevolking gelaten. Er was oorspronkelijk voor twee jaar genoeg om de ganse grote bevolking te voeden. Er was graan voor 7 à 800.000 mensen voor twee jaar lang. Het zal u dus aan niets ontbreken.

Toch is het niet alles zonneshijn. Er zijn aan de toestand ook zeer donkere kanten. Ieder moet dus voor zichzelf oordelen, wat hij kan doen. Aan sommigen moet ik het terugkeren volstrekt afraden. In het verdrag staat, dat niet één Belgisch soldaat zou mogen terugkeren.

De vrouwen zijn vrij. Dienstplichtige mannen zullen worden krijgsgevangen gemaakt. Allen, die verkeren in de jaren van dienstplichtigheid, zullen worden achtergehouden, totdat de Duitse overheid uit de registers in Antwerpen de zekerheid heeft, dat zij niet reeds als militairen hebben gediend. De burgerwacht kan vrij terugkeren. Laten andere jongelingen raad vragen aan de consul; ik kan hen die hier in het openbaar niet geven. Op sommigen rust de dure verplichting om op hun posten terug te keren, namelijk op hen, die een politiek mandaat vervullen, en op de beambten der gemeenten. Is het niet te betreuren, dat in sommige buitengemeenten geen enkele autoriteit meer aanwezig is om het openbare leven te leiden? Geen burgemeester, geen schepenen, geen raadsleden. In Antwerpen moeten de diensten zoveel mogelijk hervat worden, bijzonderlijk door de politie. De anderen worden dringend aangezocht onmiddellijk terug te keren. Het leven in al onze gemeenten moet hernomen worden. De gekozenen hebben het voorbeeld van burgerplicht te geven.

Ook die andere belangen hebben te behartigen: advocaten, notarissen, deurwaarders, rechters. In Antwerpen heeft een burgerlijke en een correctionele kamer en ook het parket voortdurend zitting gehad, maar in vele dorpen ontbreekt de politie; er zijn geen gendarmen meer. De burgers, die daar wonen, hebben de plicht terug te keren om voor hun eigen huisraad te zorgen.

De Duitsers zullen in gemeenten, waar geen verlichting is, niet dulden, dat de huizen langer gesloten blijven. In Antwerpen worden alle openbare gebouwen doorzocht om te zien of er nog soldaten zijn. In de dorpen zal dat ook gebeuren. Men zal er de deuren open kappen en het gespuis, dat achtergebleven is, het zij tot hun bittere schande gezegd, zal de huizen gaan leeg plunderen.

Indien ik u geen dringende raad kan en wil geven, bedenk dan, dat de toestand misschien nog lang zal kunnen duren. Kan die aangevulde bevolking hier in Nederland blijven, in de dure wintertijd, als in Antwerpen alles veilig is en alles doet vermoeden, dat het er veilig zal blijven? De Duitsers hebben er geen belang bij om de veiligheid in gevaar te brengen. Ze hebben er slechts weinig soldaten, allen bejaarde mannen van de Landstorm, met eigen gezinnen, zelf kinderen, die niet verlangen, dat er zal worden gemoord en gebrand, die niet liever wensen, dan dat de oorlog zo spoedig mogelijk zal eindigen. Zij zullen het voorbeeld van Leuven, van Aarschot niet volgen, wanneer men hen niet uittart en geen vijandelijkheden pleegt. Bedenk dus maar, of het geen tijd is om terug te keren.

De Duitsers eisen, dat alle winkels, vooral van eetwaren, geopend zullen worden, opdat de bevolking kan krijgen wat haar toekomt. Gij, aan wie deze winkels behoren, keert naar de stad terug! Aanvankelijk was gezegd, dat alle magazijnen, die gesloten waren, binnen vijf dagen door de Duitsers zouden worden geopend. Deze termijn is nu verlengd. Daarna gaan zij zelf de deuren openen. Met sommige herbergen hebben ze dat reeds ambtelijk gedaan en ook met een vleeshouwerij. Denk na, over wat u te doen staat. Er zal u niets geschieden, en wanneer gij zo al niet allen willen terugkeren, stuur dan enkelen, die u de toestand zullen bevestigen. (Geroep: Hoera!)

Er zijn er, die vrezen, dat als zij eenmaal terug zijn, zij in een muizenval zullen zitten en dat zij niet terug zullen mogen. Maar weet, dat ook aan ieder, die het verlangt, een pas wordt uitgereikt, zoals honderden burgers reeds hebben aangevraagd om vrij in en uit te gaan.

Uit de treinen, die weldra naar Merksem zullen lopen, zal niemand onderweg mogen uitstappen. Ook bedenke men, dat Belgische automobielen en herenrijtuigen waarschijnlijk onderweg zullen

worden aangeslagen, omdat de Duitsers daaraan gebrek hebben. (Geroep: Aan volk hebben zij ook gebrek!) Zij hebben zich direct verbonden om niet één man naar Duitsland te zenden. (Geroep: Wij geloven hun verklaringen niet.) Ik neem niet aan, dat leidende officieren, officieren van naam, hun handtekening zullen schenden. (Geroep: dat deden zij in Leuven en Dinant.) Indien Duitsland ons landje binnenkwam, zo waren daar danig grote redenen voor. Bepaalde redenen bestaan niet om contractbreuk te plegen. De ambtenaren gaan dus vooraan. (Geroep: wie zal dat betalen?) Het Antwerpse gemeentebestuur.

Er worden in deze streken schromelijke dingen verteld. Gisteren zou er een Engels luchtschip over Antwerpen zijn gevaren, waaruit briefjes zijn geworpen, die aanrieden om niet terug te keren. Ik verklaarde, dat daarvan niets waar is. Ik zeg u, dat alle huizen 's nachts gesloten mogen zijn en dat er ook geen licht behoeft te branden. (Ongelovig gemompel ging er uit de menigte op.)

Een andere spreker klom op de ladder, die de stadsadvocaat had verlaten en hij wilde uit eigen naam iets zeggen. Het was het volgende: de Belgen konden geen vertrouwen meer hebben in de Duitsers, na wat deze hen en hun land hadden aangedaan. Spreker heeft met een paspoort het gehele land doorgereisd. Overal zijn er tijden geweest, dat de soldaten kalm waren, dat zij vriendschappelijk omgingen met de burgerij, en een paar dagen later werd de boel in brand gestoken, werden de mensen gefusilleerd. Dit zal niet gebeuren in Brussel, niet in Antwerpen, zoals het geweest is in Luik, in Aarschot en in de buitengemeenten. Daar zegde men maar steeds, dat de burgers hadden geschoten, als motief om zelf te schieten. Laat allen dat toch bedenken. En waarom zoveel haast gemaakt? Vergeet niet, dat ons leger gevochten heeft tegen dezelfde soldaten, die nu in Antwerpen zijn.

Ik heb ook gezien, vervolgde spreker, dat zij een vaderhart hadden, maar zodra zij gezamenlijk en onder hun aanvoerders optreden, verdwijnt alle zelfbeheersing. Denk erom, dat onze soldaten de forten hebben verlaten in de richting van Aarschot en Leuven om te trachten de Duitsers daar te verdrijven. Zij zijn niet naar Brussel getrokken om de grote bevolking de gevechten te besparen. Denk ook aan de mogelijke afloop van de grote slag aan de Aisne. Wanneer het waar is, dat de Duitsers daar reeds ten dele zijn verslagen, zullen de bondgenoten hen dan niet achtervolgen en een nieuw bombardement op Antwerpen beginnen? Leuven en Mechelen mogen afschrikwekkende voorbeelden voor ons zijn. We hebben al zoveel geleden. Jongens van 18 tot 35 jaar zullen niet worden aangehouden, zegt men, maar elders zijn zij geprest om loopgraven te maken en versterkingen. Laat toch vooral de vrouwen in Nederland blijven en laat de anderen met terugkeren geduld hebben.

Ook deze spreker brengt hulde aan de ontroerende gulheid en het broederlijk onthaal in ons land. (Enorme geestdrift.)

Zeer weifelmoedig gingen de vluchtelingen uiteen.

Roosendaal, 16 oktober. De besprekingen met het Belgische spoorwegpersoneel aan het station Roosendaal, een 50 man, zijn mislukt. Slechts heel enkelen waren bereid op de gestelde voorwaarden de dienst te hervatten. De meerderheid wilde alleen maar weer aan het werk gaan, wanneer de Belgische minister van spoorwegen te Havre hun de beloften bevestigt.

Hedenmiddag om 2 uur is een trein vol vluchtelingen naar Essen vertrokken. Er stond vermeld, dat deze niet doorgaat naar Merksem. De officiële onderhandelingen vorderen slecht. Er zullen de eerste dagen niet meer dan slechts enkele treinen naar Merksem worden gezonden.

Verbetering. In de laatste alinea van het telegram over de toestand van Antwerpen in het avondblad van gisteren staat:

“En de (zee)-officieren vertellen: het waren hier nog uitsluitend reservetroepen, want uit de linie aan de Aisne kon geen man meer worden gemist. Daarom was hun Marne-divisie hierheen gedirigeerd.”

In plaats van Marne-divisie leze men marine-divisie.

Belgische vluchtelingen.

Op de heden te Breda gehouden vergadering van uitgeweken Belgen is verslag uitgebracht van de meldingen der gisteren naar Antwerpen gezonden afgevaardigden. Dezen deelde mede, dat het te Antwerpen op het ogenblik rustig was. De nog niet teruggekeerde ambtenaren worden als ontslagen beschouwd. Slechts zij die onmiddellijk terugkeren zullen er met een kleine boete afkomen. De sprekers willen, hoewel zij aanraden terug te gaan, geen verantwoording op zich nemen, zodat slechts beslist werd op de proclamatie van de Nederlandse regering te wachten. Slechts zeer enkele uitgewekenen keren terug en dan nog slechts tijdelijk.

In Velseroord zijn gisterenavond uit Breskens tien Belgische studenten gekomen, allen behorend tot de orde der kapucijnen. Ze werden opgenomen in het klooster van hun ordebroeders aldaar. Heden zullen er nog vijf studenten aankomen. Ze waren uit Leuven naar Aalst gevlucht, vandaar naar Putte en uit de laatste plaats te voet naar ons land. Daar hier ook een professor van de Leuvense universiteit is, zullen zij in het klooster te Velseroord hun studies verder zetten.

Omtrent de redenen, die geleid hebben tot het ontslag van de gepensioneerde generaal-majoor Kleijnhens, regeringscommissaris

van het vluchtenoord Veenlo, vernemen wij uit betrouwbare bron nog de volgende bijzonderheden.

Een tweehonderdtal uit de Belgische rijkswerkinrichting te Merksplas ontsnapte vluchtelingen, waren ons land binnengekomen en voorlopig te Boxtel ondergebracht, in afwachting van hun vervoer naar een andere plaats. Natuurlijk ging het niet aan, hen in de gevangenis te zetten, maar men achtte Veenhuizen bij uitstek geschikt om hen daar onder te brengen.

Daartegen schijnt generaal Kleijnhens overwegend bezwaar te hebben gehad, op grond, dat hij geen engelbewaarder was, en daardoor telegrafisch bericht gaf van zijn weigering om de vluchtelingen in ontvangst te nemen, terwijl ze reeds naar Veenhuizen onderweg waren.

Vervolgens heeft hij zijn ontslag aangevraagd en zijn functie overgedragen aan zijn plaatsvervanger. De regering kon hiermee uiteraard geen genoegen nemen, aangezien de generaal tot dit laatste niet bevoegd was, maar deze bleef weigeren zijn functie te vervullen, totdat een ander in zijn plaats was benoemd. Men heeft zich toen wel genoodzaakt gezien, hem ongevraagd ontslag te geven.

Men deelt ons mee, dat te Luik de prijzen der levensmiddelen onrustbarend stijgen. Het brood kost reeds 45 centiemen per pond; petroleum is bijna niet meer te krijgen.

De oorlogstoestand.

De heer George Renwick, de oorlogscorrespondent van de Daily Chronicle, zegt in een telegram, dat de linkervleugel van het leger der bondgenoten het belangrijkste onderdeel vormt van de reusachtige gevechtlinie in Frankrijk. Wij geloven, dat dit niet zo is.

De heer Renwick merkt verder op dat de positie er voor de bondgenoten voortdurend bevredigender wordt. Op dit laatste punt achten wij gegronde twijfel mogelijk.

Noch deze correspondent, noch ook de officiële Franse mededeling maken gewag van of schenken aandacht aan het feit dat de Duitsers de Belgische kust hebben bereikt en de Belgische en Engelse strijdkrachten gedwongen zijn geworden, deels om sloop te gaan, deels om naar het zuidwesten te marcheren. Een beweging die, in verband met de gemelde opmars van Duitse strijdkrachten uit de streek ten noorden van Rijsel, die troepen in gevaar schijnt te brengen om te worden afgesneden. Nu zegt de marinedeskundige van de Morning Post wel, dat “tenzij de Duitsers de zee weten te beheersen, voor hen het bezit van de Belgische kustlijn waardeloos is”, maar deze uitlating (waarschijnlijk erop berekend om de indruk te verzwakken, die de val van Antwerpen en de bezetting van Vlaanderen door de Duitsers in Engeland gemaakt heeft, of dreigt te maken) heeft waarschijnlijk alleen betrekking op de oorlog op zee. Of de Duitsers nu over land (gedemonteerde) duikboten naar Oostende zullen sturen, of zij van Oostende of een andere plaats aan de kust een basis voor luchtschepen zullen maken, of wel of zij zich er toe zullen beperken door het leggen van mijnen in een strook langs de kust de beschieting van Engelse oorlogsschepen te belemmeren, dat zijn kwesties, die een dankbaar onderwerp van bespiegelingen vormen, doch waaraan men totnogtoe weinig gegevens ten grondslag kan leggen. Wel kan men echter o.i. zeggen, dat de bezetting van de Belgische kust ten opzichte van de landoorlog een voor de Duitsers gunstige omstandigheid is. Hierdoor toch is het front gesloten. Engelse troepen kunnen niet meer gemakkelijk op de Belgische kust worden ontscheept. Die ontscheping was voor de bondgenoten een duchtig hulpmiddel bij hun bewegingen, die dienden om de Duitsers te omvatten, althans om het front te

verlengen. Dat was, sinds de opmars der bondgenoten geen vorderingen van betekenis meer maakte, voor de Duitsers het grootste gevaar. Dat gevaar is nu verdwenen. De Duitsers zullen er thans wel op uit zijn om de rollen om te draaien. De berichten (men vergelijkte het telegram van onze oorlogscorrespondent uit Sas van Gent in ons avondblad van gisteren) bevatten aanwijzingen, dat sterke Duitse strijdkrachten in de richting van de Belgische kust zijn gezonden. Het zou ons dus niet verwonderen, als zij met een strijdmacht langs de kust naar het zuiden marcheren, om aldus enige verbindingslijnen der bondgenoten af te snijden en hun daardoor op hun linkervleugel tot terugtrekken te dwingen.

Het Franse officiële bericht maakt melding van voordelen op verschillende punten van het front behaald. Gaat men echter de plaatsen, in de mededeling genoemd, op de kaart na, dan ziet men, dat de vorderingen die zij hebben gemaakt, nergens een wijziging van betekenis in de algemene toestand hebben gebracht.

De val van Antwerpen.

The Daily Telegraph heeft uit de mond van een der Britten, die aan de verdediging van Antwerpen hadden deelgenomen, het relaas opgetekend van het gebeurde in de Belgische hoofdstelling.

... Wij kwamen dinsdagmorgen zes oktober in Antwerpen aan en begaven ons naar een plaats die, meen ik, Wilrijk wordt genoemd. Hier was de eerste marinebrigade reeds ingekwartierd ... Omstreeks 5 uur in de vooravond kwam het bericht dat de mariniers het erg te verduren hadden, en de eerste en tweede marinebrigade trokken met alle spoed vooruit om hen bij te staan. Toen wij hen bereikten stelden wij vast, dat ze reeds genoodzaakt waren zich voor het moordende granaatkartetsvuur van de Duitsers, dat vele gewonden maakte, terug te trekken. De Belgische troepen waren gevlucht of

hadden zich moeten terugtrekken, hetgeen de Britse marinetroepen op beide flanken blootstelde. Wij begaven ons zo snel mogelijk in het gevecht; maar gedurende de avond was het Duitse vuur zo hevig, dat het onmogelijk bleek de door ons verdedigde linie te houden.

Wij trokken toen terug op de buitenste verdedigingsgordel van Antwerpen. Het terugtrekken werd in goede orde uitgevoerd, zonder dat wij gehinderd werden door de Duitse infanterie. Indien deze ons had aangevallen, zou zij ons ongetwijfeld zware verliezen hebben toegebracht, want wij hadden noch veldgeschut noch machinegeweren. Echter bleek later, dat wij wel machinegeweren bij onze uitrusting hadden, doch zonder dat wij daarvan op de hoogte waren.

Op donderdag acht oktober werd de staat van zaken voor de buitenste fortenlinie op Antwerpen ernstiger. De staf van de marinebrigades hield nu een krijgsraad en besloot een punt aan te wijzen, waarop de krijgsmacht moest terugtrekken en waarheen, indien absoluut noodzakelijk, transportmiddelen zouden worden opgevoerd.

Intussen hadden enige compagnieën van de brigades bevel gekregen voorwaarts te rukken en de Britse linies tussen de forten drie en vier en tussen vier en vijf te versterken. Een andere compagnie kreeg bevel fort vier te bezetten. Dit fort lag het dichtste bij de Duitse linies. Ikzelf was een van de soldaten, die daarheen werden gezonden. Dat was op donderdagmiddag. Die namiddag en avond stonden wij bloot aan een geweldig granaatkartetsvuur van de belegerende Duitsers. Wij beantwoordden het vuur krachtig en sloegen verscheidene Duitse aanvallen af die op een verflauwing van de beschieting waren gevolgd. Daarbij werden aan de in drommen aanstormende Duitsers zware verliezen toegebracht. Toen de aanvallen mislukt waren, begonnen de Duitse kanonnières ons nog verder te bombarderen. Het

vuren ging maar al door en was van oorverdovende hevigheid. Na bijna elk schot konden wij het metselwerk horen verbrijzelen; en wat nog ernstiger was, de granaatkartetsen schenen van alle kanten te komen. Hoeveel man er in het fort gedood zijn, weet ik niet. Ik zag een officier en twee man dood liggen.

Ongeveer om 3 uur 's morgens maakte de Engelse officier, die het fort commandeerde, gebruik van een kortstondige pauze in de vuurregen, om een patrouille uit te zenden, teneinde zich van de stand van zaken te gaan vergewissen.

Deze mannen kwamen terug met de tijding, dat het fort volkomen geïsoleerd was, omdat zowel de Belgische als de Engelse troepen zich hadden teruggetrokken uit de linies, die ze aanvankelijk tussen de forten hadden ingenomen.

Onder deze omstandigheden beval onze aanvoerder de onverwilde terugtocht. Ik behoef niet te zeggen, hoe blij wij waren, de plaats te verlaten. Bij een poging om te ontsnappen onder het opnieuw zeer heftig geworden vuur verloren wij meer dan de helft van onze manschappen. Ik weet niet hoeveel er gesneuveld zijn; maar enkelen van hen verloren het leven bij een mislukte poging om het fort te verlaten.

Voor wij wegwamen, deden wij een paar verrassende ontdekkingen, die erop schijnen te wijzen, dat de een of andere spion in het fort geweest was, en maatregelen had beraamd om het fort gemakkelijk in handen te doen vallen van de Duitsers. Wij ontdekten, dat een van de zoeklichten zo was gesteld, dat het zijn schijnsel op het fort wierp en niet op de Duitse linies. Het kon ook niet zo gedraaid worden, dat het licht op de Duitsers viel. Verder was er een telefoonverbinding van even buiten het fort naar de Duitse linies gevonden. Misschien was het de ontdekking van dit duivelse verraad,

welke de Belgen ertoe bracht, de plaats te verlaten. In elk geval werd het plan verijdeld door de verdediging van de Engelsen; en vóór wij aftrokken, hebben wij de Duitsers voor hun verachtelijke tactiek laten betalen. Ook is er geen twijfel aan, of de Duitsers hadden spionnen in de Belgische linies, want zodra het vuur der Duitsers even verflauwde, werden vlak bij het fort seinen gegeven met een lamp.”

De soldaat die hier aan het woord is geweest, beschrijft dan ook nog de ontsnapping der Engelsen uit Antwerpen, waaromtrent hij echter niets nieuws vertelt. Wel interessant is de klacht van deze Engelsman, dat niettegenstaande het feit, dat de kanonnen van de vesting verouderde Krupp-kanonnen voor ladingen zwart buskruit waren, Antwerpen het zeker een paar maanden had kunnen uithouden, indien het maar ernstig geprobeerd was.

Men meldt ons:

Iemand uit Sittard vertelt, dat het dorp Maaseik aan de overzijde van de Maas niet verwoest is door de Duitsers, maar dat de schrik er bij de bewoners zodanig inzit, dat ze alles in gereedheid hebben om bij het verschijnen van Duitse soldaten onmiddellijk met een pont de rivier over te steken om in Nederlands Limburg af te wachten dat de Duitsers weer verdwenen zijn. Gisteren zijn er weer enige fietsen en koeien opgevorderd.

Uit Hamburg wordt gemeld dat de Tasmania, een van de Duitse schepen die in Antwerpen zijn achtergebleven, 3200 ton zinkerts aan boord heeft. De stukgoederen zijn gelost. De stoomschepen Hanau en Elburg liggen met volle lading in het kanaaldok. De grote cilinders van alle stoomschepen zijn vernield en de uitgang uit het dok is versperd.

Een telegram heeft ons reeds gemeld, dat een hoofdartikel van de Times de val van Antwerpen vooral voor Nederland van betekenis noemt. Die val brengt, volgens dat blad, het gevaar van vreedzame of gewelddadige inlijving van ons land bij het Duitse Rijk nader, gelijk het Duitse schrikbewind in België bepaald bedoeld was als een aanschouwelijke les voor Nederland.

Maar, gaat de Times voort, nog groter zedelijke waarde heeft de inneming van Antwerpen om haar invloed op het Duitse volk zelf. En dan gaat het blad uitgebreid aantonen, dat het niet meer opgaat om, gelijk de Engelsen nog bijna voortdurend doen, de oorlog voor te stellen als het werk van enkel de militaire kaste in Duitsland, of van de Pruisische jonkers, of liefst van de Duitse keizer. Neen, het hele Duitse volk is voor de oorlog geweest. Maar nu had dat volk vast gerekend op snelle overwinningen. Die bleven uit, mismoedigheid trad in en daarom is de inneming van Antwerpen een opmontering, die het hard nodig had.

In een telegram over de krijgsverrichtingen in het noorden van Frankrijk handhaaft de correspondent van de Times te Parijs zijn indruk, dat het grote Duitse leger de terugtocht voorbereidt. Daaruit was ook, zegt hij, de verwoede aanval op Antwerpen te verklaren, dat geen generaal in de flank van een terugtrekkend leger kon laten. Begin september begon de terugtocht van de Marne. De terugtocht van de Aisne is nog wel niet op grote schaal begonnen, maar het is nog slechts een kwestie van dagen, meent de correspondent. In de Duitse schansen woedt ingewandstufus. De Duitsers vallen met hun zware kanonnen nu in de kuil die zij anderen wilden graven. Die kanonnen, welke in het begin van de veldtocht zo grote verwoesting hebben aangericht, zijn nu niet uit de modder weg te krijgen. "Het grote leger heeft niet de kracht om op te rukken; "Het grote leger heeft niet de kracht om op te rukken, het moet terugtrekken."

De correspondent van de Daily Mail meldt uit Oostende, dat de troepen der bondgenoten zondagochtend ten oosten van Gent een vrij zware nederlaag hebben geleden. Zij hadden de hele zaterdag gevochten en de zware Duitse artillerie had hen gedwongen op een nachtelijke terugtocht de ene stelling na de andere te ontruimen. Een brigade verdwaalde en leed dientengevolge aanmerkelijke verliezen. Het schijnt dat de gids de weg bijster raakte. De aftocht werd niettemin in goede orde naar Torhout voortgezet, waar opnieuw maandag en dinsdag gevochten werd.

De Times schat, dat er woensdag 10.000 Belgische vluchtelingen in Engeland zijn gekomen. Evenals hier worden zij zoveel mogelijk over het land verdeeld. Leeds heeft er 600 voor zijn rekening genomen, Manchester 500. Te Londen worden er duizenden geborgen in de gebouwen van de woensdag gesloten tentoonstelling op Earl's Court.

In allerlei vaartuigen steken de Belgische vluchtelingen naar Engeland over. Behalve met grote stoomschepen komen ze ook met trawlers. Te Folkestone kwamen woensdag drie trawlers en een kleine plezierboot aan. De laatste had ongeveer 100 mensen aan boord. Vervolgens kwam ook een baggermolen uit Oostende onder eigen stoom aan, ook met ongeveer 100 vluchtelingen.

In een beschouwing van de maritieme medewerker van de Daily Telegraph treffen wij het ietwat zonderlinge argument aan, dat de internering van 2000 man Engelse troepen in Nederland, na de val van Antwerpen, zo erg niet is. Het waren maar marinevrijwilligers, die feitelijk het handwerk nog niet verstonden en die misschien over een maand of vier, vijf bruikbaar zouden zijn geweest voor de zeedienst.

Maar thans waren ze nog lang zo ver niet.

Een Duits dagboek, medegedeeld door de Franse militaire autoriteiten.

Onze Parijse correspondent meldt:

De Franse militaire autoriteit deelt een document mede, dat afgedrukt wordt in de Temps van 10 oktober met deze, waarschijnlijk ook officiële, bijvermelding: “De neutrale staten, die bewijzen vragen, zullen hier een getuigenis en een bekentenis vinden, die ten duidelijkste misdaden blootleggen, waarbij geen neutraliteit mogelijk is voor het menselijk geweten.”

Wij geven een uittreksel uit het document hier weer, natuurlijk de hele aansprakelijkheid ervoor aan de Franse militaire autoriteit latend. Het document is het dagboek van een officier van het 178^e regiment infanterie (12^e Saksische legerkorps).

Mont-le-Ban (België), 17 augustus. Ik bezoek een klein kasteeltje, dat aan een secretaris van de koning der Belgen behoort. Onze manschappen hebben zich als vandalen gedragen. Eerst hebben ze de kelder geplunderd en toen zijn ze op de kamers aangevallen en hebben er alles overhoop gehaald. Er zijn zelfs pogingen gedaan de brandkast open te breken. Alles ligt dooreen, prachtige meubelen, zijden stoffen, gebroken porseleinen voorwerpen. Onze mannen hebben allerlei nutteloze dingen meegenomen, alleen om het genoeg van te plunderen.

Sovet (België), 21 augustus. Nachtelijk alarm. Er is een Belg, die van spionage beschuldigd wordt, doodgeschoten.